

Stuwen en stromen - De zoetwaterkraan van Nederland

Een voorstel voor medegebruik van het Stuwcomplex Driel
concept 20 december 2022



Stuwen en stromen - De zoetwaterkraan van Nederland

Een voorstel voor medegebruik van het Stuwcomplex Driel
concept 20 december 2022

Colofon

Dit document is opgesteld door Land-id, in samenwerking met Rijkswaterstaat en in samenspraak met verschillende initiatiefnemers rondom het Stuwcomplex Driel.

Opdrachtgever: Rijkswaterstaat Oost-Nederland, Marja Hamilton
Auteurs: Michelle Leemkuil en Astrid Stokman
Versie: concept 20 december 2022

Land-id
Kantoorgebouw De Enk
Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Op te leveren resultaat	6
1.3 Situatiebeschrijving	6
1.4 Afbakening	6
1.5 Inhoud van dit rapport en leeswijzer	7
2 Toekomstbeeld: 'De zoetwaterkraan van Nederland'	11
2.1 Wervend perspectief	11
2.2 Planbeschrijving	16
2.4 Recreatief medegebruik	17
2.5 Opwekking duurzame energie	20
3. Totstandkoming van het toekomstbeeld	23
3.1 Geschiedenis van het stuwcomplex	23
3.2 Geschiedenis van maatschappelijke initiatieven (2013 – 2021)	24
3.3 Beschrijving van het ontwerpproces	26
4. Kosten en baten	29
4.1 Value case – ook de maatschappelijke baten tellen mee	29
4.2 Conclusie	30
5. Haalbaarheids- en risicoanalyse	31
5.1 Politiek-bestuurlijk en maatschappelijk	31
5.2 Organisatorisch	32
5.3 Technisch	33
5.4 Juridisch	34
5.5 Financieel	35
6. Vervolg	37
6.1 Samenwerkingsovereenkomst	37
6.2 Planuitwerking	37
Bijlage I Resultaten werksessies	40
Bijlage II Bericht uit de toekomst	46
Bijlage III Randvoorwaarden voor initiatieven	60



1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De afgelopen jaren zijn er belangrijke renovaties uitgevoerd aan de drie sluis-stuwcomplexen in de Neder-Rijn en Lek bij Driel, Amerongen en Hagestein. Daarmee is het zogenoemde stuwensemble weer toekomstbestendig om veilig en betrouwbaar zijn belangrijke watermanagementtaken uit te kunnen voeren. Er is nu een centrale bediening vanuit één bediencentrale op het stuwcomplex in Amerongen. Hierdoor is het oude bedieningsgebouw van onder andere Driel niet langer functioneel. Verschillende partijen hebben wensen, ideeën, plannen voor medegebruik van het stuweiland, bediengebouw en/of het water rondom het complex. Met deze initiatiefnemers heeft Rijkswaterstaat in 2020 (opnieuw) gesprekken gevoerd, maar er is geen uitsluitsel gegeven over de mogelijkheden. Er is sprake van een kip-ei-situatie: de initiatiefnemers

hebben van Rijkswaterstaat de randvoorwaarden nodig om hun plannen uit te werken; en Rijkswaterstaat heeft concreet uitgewerkte plannen nodig om een zinvolle uitspraak te kunnen doen over de vergunbaarheid en haalbaarheid.

Het Directieteam (DT) van Rijkswaterstaat Oost-Nederland (RWS ON) heeft op 16 juni 2020 vanuit goed gastheerschap besloten deze patstelling te doorbreken en een actieve rol te pakken in het verkennen van de mogelijkheden van ontwikkeling en gebruik van het stuwcomplex Driel. Daarnaast wil Rijkswaterstaat leerervaringen opdoen met betrekking tot rolinvulling bij andere gebiedsontwikkelingen en 'Initiatieven Van Anderen'. Om dit te bereiken, heeft Rijkswaterstaat een projectleider aangesteld en bureau Land-id ingehuurd.



Context Stuwcomplex Driel

Bron: Rijkswaterstaat, Uitdagend Complex Stuwensemble Nederrijn en Lek gerenoveerd voor de toekomst, januari 2020

1.2 Op te leveren resultaat

De opdracht aan Land-id betreft oplevering van een door het DT van RWS ON goedgekeurd, haalbaar en maatschappelijk gedragen plan voor ontwikkeling en gebruik van Stuwcomplex Driel (gebouw en eiland). Dit plan moet niet alleen op hoofdlijnen de gewenste inrichting en gebruiksmogelijkheden schetsen, maar ook een voorzet voor de eerste stappen om daar te komen.

Terugvaloptie is een DT-besluit dat geen of veel minder maatschappelijk draagvlak heeft (omdat het geen of zeer beperkte gebruiksmogelijkheden toestaat), maar dat tenminste wél duidelijk is. In beide gevallen is de opdracht voltooid.

Nevendoel van de opdracht is dat de interne RWS-organisatie leert hoe het om kan en wil gaan met andere, vergelijkbare casussen¹.

1.3 Situatiebeschrijving

De Stuw bij Driel zorgt samen met de stuwen bij Amerongen en Hagestein voor een goede bevaarbaarheid van de Neder-Rijn, Lek en IJssel. De stuw bij Driel wordt ook wel de ‘kraan van Nederland’ genoemd. Hoewel de stuw in de Neder-Rijn gepositioneerd is, zorgt ze voor voldoende zoetwater in de IJssel, en daarmee het IJsselmeer. Ook is ze verantwoordelijk voor

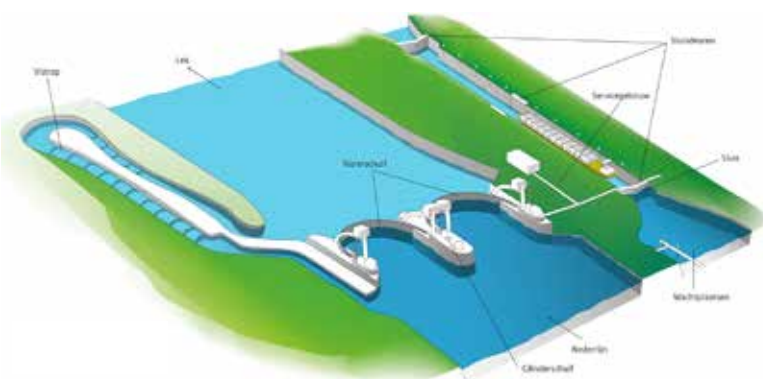
het verversen van water in de stuwpanden bij droogte of laagwater. Hierbij heeft het Waterschap een belang, zowel voor inname als voor lozen op de stuwpanden.

Het stuwcomplex bestaat uit een sluis en een stuw, gelegen op een stuweiland van 41 ha met grasland. Daarnaast is er een vistrap. Jaarlijks varen gemiddeld zo’n 12.000 schepen door de sluis bij Driel. Gemiddeld staat de sluis 75 dagen per jaar open bij hoogwater, de rest van het jaar functioneren de stuwen.

1.4 Afbakening

Het plangebied bestaat uit het Stuweiland, percelen die grenzen aan de sluis, en vastgoed dat een relatie heeft tot de sluis, zoals het bediengebouw en de sluis zelf. Daarnaast is er een zone waar het plan invloed op uitoefent of een relatie mee heeft. Dit is bijvoorbeeld het totale ensemble van de drie sluizen, een groter gedeelte van de Neder-Rijn, of bepaalde betrokken partijen. Deze betrokken partijen kunnen bijvoorbeeld de aangelegen parkeerplaats en/of de aanliggende uiterwaarden/kribvakken inbrengen, op basis van omgevingswensen en onder de juiste voorwaarden en verantwoordelijkheden.

Uit de geografische scopeafbakening zijn de stakeholders afgeleid. Initiatiefnemers waarmee Rijkswaterstaat in 2020 al gesprekken heeft gevoerd, zijn wederom betrokken. Er is geen openbaar gebiedsproces gevoerd. Wanneer gedurende het proces bleek dat een bepaalde partij ontbrak, is deze partij alsnog aangesloten. Belangrijk hierbij is dat de functies/ bestemmingen bijdragen aan een maatschappelijk gewenste opgave, en niet puur voor commercieel belang zijn. Verdienmodellen kunnen uiteraard wel meegenomen worden, maar niet als hoofdmotor. In een latere fase, wanneer het plan vastgesteld is, kan er alsnog



Schematische weergave van een stuwcomplex (brond: www.rijkswaterstaat.nl)

een openbaar gebiedsproces volgen met het opgestelde plan als uitgangspunt.

Deze opdracht reikt niet verder dan het maken van een integraal plan op hoofdlijnen, dat volgens betrokken initiatiefnemers, ambtenaren en andere deskundigen haalbaar zou kunnen zijn; vergezeld van een notitie aan het Directieteam van RWS Oost-Nederland op basis waarvan besloten kan worden om medewerking te verlenen aan verdere planvorming.

1.5 Inhoud van dit rapport en leeswijzer²

In Hoofdstuk 2 wordt het plan van diverse bewonersgroepen gepresenteerd voor ontwikkeling, inrichting en gebruik van het Stuwcomplex Driel.

Hoofdstuk 3 gaat in op de geschiedenis van het stuwcomplex en van de ideeën voor medegebruik. Het geeft details over de betrokken maatschappelijke initiatiefnemers, over hun ideeën en beschrijft hoe vanuit deze initiatieven een integraal plan tot stand is gekomen.

In Hoofdstuk 4 vindt u een analyse van de maatschappelijke baten en in Hoofdstuk 5 van de haalbaarheid en risico's van het bewonersplan.

Hoofdstuk 6 schetst de vervolgstappen: wat moet er gebeuren om dit toekomstbeeld te realiseren, wat zou daarin de eerste stap zijn en welke rol neemt Rijkswaterstaat daarin?



Plangebied Stuwcomplex Driel

² Een intern oplegmemorandum aan het DT RWS ON bevat nadere toelichting op de rol van en risico's voor RWS als partij in de voorgestelde gebiedsontwikkeling. In het oplegmemorandum staan de besloopties met voor- en nadelen.

Stuwen



cultuur (-techniek)



stilstaan



stuwwal als verstild
restand van ijstijd



timing

ingénieur



droog



beheersen



Stromen

eindeloosheid



rivier



inspireren



loslaten



stroomgebied Rijn



open natuur

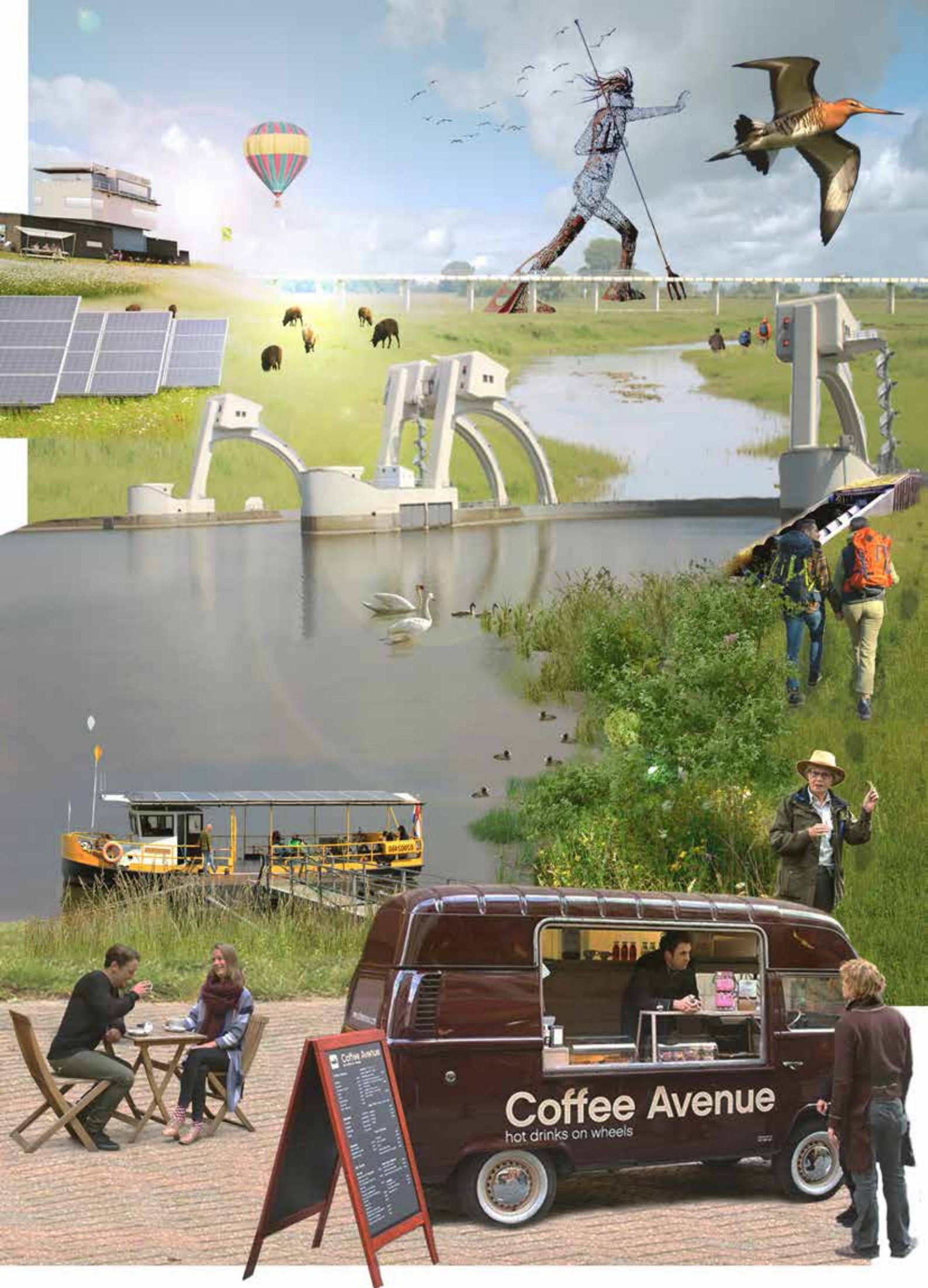


bewegen



kunstenaar





2 Toekomstbeeld: 'De zoetwaterkraan van Nederland'

2.1 Wervend perspectief

Stuwen en Stromen, op, rondom en door stuweiland Driel. Dit is de plek waar we de rivier knippen, waar de stuwwal en de dijk elkaar bijna raken. Het stuweiland is de verbindende factor, de steppingstone, de plek waar we ons verzamelen, het knooppunt van verbindende elementen. Het water stroomt, vanaf de stuwwal en door de rivier, maar wordt hier ook tegengehouden. Het is een plek waar natuur en techniek samenkomen. Een kunst(matig) eiland, een belevingseiland, een unieke locatie, midden in de rivier. Dompel je onder in deze waterwereld op zichzelf. Een cultuurhistorisch icoon en vandaag de dag nog steeds een belangrijk element in onze waterhuishouding. Laat je inspireren met een bezoek aan dit stuweiland: de zoetwaterkraan van Nederland.

Parkeren op de noordoever

Vanaf de wijde omtrek herkenbaar, een architectonisch bouwwerk van twee iconische bogen in het water, de stuw van Driel. De beleving begint al op de oevers. Aangekomen aan de noordkant, word je verwelkomd op de parkeerplaats met de gezelligheid van een *foodtruc* en een klein terrasje. Ook zijn er camperplaatsen en is er een drukbezochte, kleinschalige camping. Natuurlijk alleen in de maanden april tot en met oktober, immers het hoge water komt meestal in de winter, gemiddeld iedere twee of drie jaar.

Oversteek over de sluis

Met een druk op de knop wordt je toegang tot het eiland verleend en is de oversteek over de sluis mogelijk. Met de prachtige wolkenluchten boven je, wandel je langs een uitgestrekte bloemenweide richting het 'oude' bediengebouw.

Bediengebouw als beleving

Het voormalige bediengebouw is een ware beleving. Net als op en rondom het eiland, staat 'stuwen en stromen' centraal. De expositie over klimaat en water, die al in het restaurant begint, loopt in het hele gebouw door. Maquettes en interactieve presentaties maken duidelijk hoe de stuwen in de Rijn een belangrijke rol spelen in de waterhuishouding van Nederland en het verzekeren van voldoende zoet water. Hoe we het water proberen te beheersen en daarbij ook leren mee te bewegen met het water, de natuur en de klimaatverandering. Het gaat

"Jaarlijks zijn er meer dan 20.000 bezoekers met veel verschillende redenen om 'Stuw Driel' te bezoeken."

over hoogwaterbescherming, waterkwaliteit en integraal riviermanagement. Ruim aandacht wordt besteed aan de rol van Rijkswaterstaat in dit alles.

Ook het eiland zelf staat in de spotlights. Het eiland wekt energie op met behulp van water en zon. Verrassend daarbij is de combinatie van natuur en techniek die de wereld enorme kansen voor de toekomst biedt.

Atoombunker

Een verdieping lager vind je de voormalige atoombunker. Deze schuilkelder is nagenoeg in originele staat teruggebracht en uit de luidsprekers klinken verhalen van vroeger over de Koude Oorlog. Met de recente oorlog in Oekraïne in het achterhoofd, heeft dit verhaal over 'de Rus' veel meer lading gekregen.

Uitzichtzaal en kunstruimte

Helemaal bovenin het bediengebouw kan je genieten van het fraaie uitzicht op de rivier, de imposante stuwwal van de Zuid-Veluwe en het uitgestrekte landschap van de Betuwe. Midden op het bloemrijke eiland staat een fraai modern kunstwerk dat passanten op beide oevers uitnodigt het van dichtbij te bekijken. Dit betoverende uitzicht maakt deze ruimte tot een toplocatie voor bijvoorbeeld vergaderingen. In het midden een grote tafel en bij de ramen een groot aantal zitjes op een grijsblauwe vloer, die door de kleur op lijken te gaan in de lucht. Op de ramen witte stippen die aangeven wat er waar op het eiland te zien en te doen is. Ook wordt hier verbeeld welke bijzondere vogels op de het eiland te vinden zijn. In de ruimte zelf is een expositie van opvallende kunstwerken, geïnspireerd door de planten, bloemen en dieren van het eiland. Met de begeleidende QR-codes is extra informatie te vinden, die je overigens via internet thuis kunt bekijken.

Sfeerbeeld voor bezoekerscentrum en horeca in bediengebouw



“Op Trip Advisor scoort dit ‘uitje’ 4,8 van de 5 sterren.”

Restaurant

Niet alleen de exposities, het uitzicht en de kunstuitingen inspireren, óók het smaakvolle restaurant maakt de beleving extra bijzonder. Met op de kaart een driegangenmenu van weilandbouillon, stuwwalschotel met ‘kribbetjespatat’ en weilandijs met eetbare bloemen. Wie even bij wil komen van alle indrukken, kan hier ook alleen een kop koffie drinken.

Biodiversiteit

Nu is het tijd voor de verkenning van het oostdeel van het eiland. Sinds het maaibeleid is veranderd, is een weelderige bloemenzee ontstaan. Het westen is niet toegankelijk voor mensen; dit deel is exclusief voor de natuur. Lichte uitgravingen rondom een bestaande geul zorgden voor vernatting en daarmee voor verrijking van flora en fauna.

Wandelen

Het Cees Kwakernaak-pad, vernoemd naar de in 2020 overleden initiatiefnemer voor medegebruik van het stuweiland Driel, is ca. 5 km lang en is half-verhard. Wandelend over dit pad kom je langs de viziersluizen, de waterkrachtcentrale, de vistrap en zonnepanelen. Overal toegelicht door informatiepanelen.

De waterturbine als stabiele factor

Met het oog op de energietransitie is op de zuidoever van het eiland een zonnepark met honderden zonnepanelen aangelegd.



Voorbeeld van koffietentje voor parkeerplaats noordoever



Voorbeeld van rondleidingen met natuureducatie



Voorbeeld van weidevogelrustgebied op westen van eiland



Voorbeeld van kunst in de buitenlucht



Foto van groene zone op zuidoever



Voorbeeld van informatiepunt



Voorbeeld voor groene zone als recreatiezone



Veerpont/ watertaxi die ook op het eiland aanlegd

Deze voorzien voor een groot deel in de energiebehoefte van het eiland en de omliggende dorpen. Het stuwgebouw met alle activiteiten ‘draait’ energieneutraal door de zonnepanelen en de waterturbine. De waterturbine is daarin een stabiele factor om de elektriciteitsproductie van zon aan te vullen. Door het slimme ontwerp dat werd geïntegreerd in het bestaande stuw- en sluiscomplex, bleven ecologische effecten minimaal. De invloed op de visstand is nihil. De omliggende dorpen, de naastgelegen jachthaven en de zomercamping krijgen stroom van het eiland.

Zonnepanelen en natuur hand in hand

De zonnepanelen gaan hand-in-hand met de natuur. Ze staan op het zuiden gericht: dat gunstiger is voor de biodiversiteit dan een oost-westopstelling. Ook is er rekening gehouden met de hoogte van de panelen, hoe schuin ze staan en in hoeverre ze regenwater doorlaten. Dat maakt het verschil. Gewerkt is met klik-in systemen. Daarin zitten stroken die water doorlaten; ‘water plus licht is leven’. Op de dijk van Driel staan regelmatig vogelaars op de zuidoever met kijkers naar de zonnepanelen te turen. Vooraf werd gedacht dat vogels uitsluitend naar het afgesloten, natte westelijke deel zouden gaan. Nu blijkt de biodiversiteit onder de panelen aan de oostzijde zodanig met planten en insecten te zijn verrijkt, dat ook zeldzame vogels erop afkomen. IVN organiseert regelmatig excursies.

Veerpont/ watertaxi

Via het kunstwerk midden op het eiland, loop je verder naar de aanlegplek van de veerpont. Niet de fietspont van Driel naar Heveadorp, maar een nieuwe elektrische pont c.q. watertaxi speciaal voor het eiland. Zo eentje waar je aan de voorkant op kunt lopen, een uitje op zich. Er is een speciale aanlegsteiger voor gemaakt, dwars op de bestaande waar de andere veerpont tegenaan aanlegt.

Beleving vanaf de zuidzijde

Aangekomen op de zuidoever van de Rijn, gaat het pad over in het Nederrijnse-struinp pad door de uiterwaarden. Hier kun je kiezen om richting te dijk te lopen, of je struint naar de viziersluizen om deze nog eens van dichtbij te zien. Daar is een gedeelte afgebakend met een houten hekwerk, staan bankjes, is het ingericht met lage vaste planten en struiken en wordt het gras afgewisseld met wilde bloemen. Je kan hier wederom genieten van het uitzicht en nog een keer de geschiedenis terughalen die links en rechts voor je ligt. Op een informatiebord lees je over de functie van het stuwcomplex, de historie en bezienswaardigheden van de omgeving. Links kasteel Doorwerth dat de oorlog gelukkig heeft doorstaan. Rechts het terrein dat nauw verbonden is met de oorlog. Hier probeerden de dappere Poolse troepen onder leiding van Sosabowski de ingesloten Engelsen te evacueren.

De dijk

Met een trap loop je naar brug en richting de dijk, waar het uitzicht wederom weids is, als een cinemascoop, een panorama van 180 graden in de volle breedte. Hier kan je veilig de dijk oversteken richting Driel, of nog even bij het uitzichtpunt stilstaan. Er staan fietsenrekken en een bord met toelichtende tekst en beelden. Een halve kilometer verderop is nog zo'n punt. De stuw zelf is en blijft een imposant en interessant bouwwerk. Het feit dat er energie wordt opgewekt met behulp van het water van de rivier, voegt een extra dimensie toe aan de wandeling. Hier komen verleden, heden en toekomst bij elkaar. Het plaatje is compleet. Hier kom je tot rust.

Visualisatie van struinpaden op het eiland



Toekomstbeeld stuweiland Driel - eindconcept december 2022

Horecagelegenheid

- sociale ontmoetingsruimte
- vergaderruimte



Bezoekerscentrum

- Educatie en toerisme
- Driel water experience; 'De waterkraan van Nederland'



Kunst

- inspiratie uit de omgeving
- 'kracht van de natuur'
- beleving, horen en zien
- werk- en expositieruimte



Invulling vml. bediengebouw

Opwaarderen parkeerplaats

- Voorzieningen zoals toiletten
- Rolstoeltoegankelijk maken

Hoofdentree

Toegankelijke verbinding

- bewaakte overgang



Natuur (beleving)

Ecologie en biodiversiteit

- bloemrijk grasland
- aangepast maaibeleid
- aanplant bomen en struweel



Uitzichtpunt

- toegang tot brug
- informatie-voorziening

Weidevogel rustgebied

- niet toegankelijk
- vernatten
- aanplant struweel



Recreatie zuidoever

Groene zone

- groene ontmoetingsplek
- veilige plek (val-gevaar)
- educatieve voorziening (waterkraan, kasteel Doorwerth)



Uitzichtpunt

- monument
- informatie-voorziening

Toegankelijk

- openstellen brug
- nieuwe trap

Struinp pad

- Cees Kwakernaakpad
- mogelijkheid om rondje te lopen



Kunstobject

- attractiepunt
- uitzichtspunt



Extra stop punt

- toegang tot het eiland
- aanlegplek onderhoud



Recreatie eiland

LEGENDA

- bebouwing
- uitzichtpunt
- kunstobject
- zonnepanelen op dijk
- veerstoep voor grote grazers/machines
- veerstop recreatie
- fietsparkeerplaats (20 plaatsen)
- opknappen/-waarderen parkeerterrein
- entree (trap en/of helling)
- halfverhard Cees Kwakernaakpad
- struinpaden
- bestaande boom
- bestaande heester
- bestaand riet-/ruigtevegetatie
- nieuwe boom
- nieuwe heester
- nieuw riet-/ruigtevegetatie
- bloeiend kruidenmengsel
- weidevogelvegetatie (natuurlijk beheer)

Struinp pad

- nieuwe verbindingen vanuit Driel naar bestaand struinp pad



Energie uit waterkracht

- 3 waterkrachtturbines
- lokale energie voor coöperatie



Zonne-energie

- Op hoogste delen eiland
- Op verhoogde installatie
- bloemrijk grasland

Duurzame energie

Thermische energie uit oppervlaktewater (TEO)

- potentie verwarmen/verkoelen:
- bestaande huizen Hevedorp
- nieuwe wijk Driel

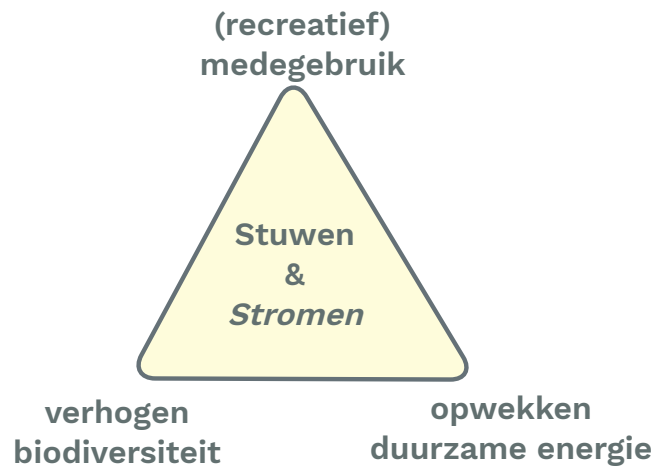
2.2 Planbeschrijving

Het toekomstbeeld (zie kaart op vorige pagina) voor stuwcomplex Driel is drieledig en bestaat uit 1) het verhogen van biodiversiteit; 2) een toegankelijk bezoekerseiland voor belangstellenden en recreanten uit de regio en heel Nederland; en 3) het opwekken van duurzame energie.

2.3 Biodiversiteit

De inrichting en het beheer zijn in samenspraak met het Gelders Landschap en Kastelen bepaald, om de juiste biodiversiteit te krijgen, rekening houdend met het omliggende gebied. Belangrijke maatregelen zijn vergravingen om te vernatten, het inzaaien van bloemrijk grasland, aangepast maaibeheer, de aanplant van een beperkte hoeveelheid bomen en struweel (zonder opstuwend effect) en het voor mensen afsluiten van het westelijk deel van het eiland. In het voor bezoekers opengestelde oostelijk deel van het eiland mag niet van de (half-verharde) wandelpaden afgeweken worden.

Voorbeeld van bewaakte overgang sluisdeuren



2.4 Recreatief medegebruik Toegankelijkheid van het eiland over de sluis

Het eiland is toegankelijk via twee entrees; ter plekke van de sluis aan de noordzijde en via een pont aan de oostzijde. Toegang naar het eiland te voet gaat via de hoofd-entree vanaf Heveadorp. Hier zijn twee opties denkbaar: een bewaakte overgang over de sluisdeuren of een rolbrug. Een bewaakte overgang over de sluisdeuren bestaat uit een slagboom-mechanisme, waardoor zowel de veiligheid van bezoekers als de continuïteit van het scheepverkeer geborgd is. De slagboom is in

Voorbeeld van rolbrug



gebruik tussen zonsopgang en zonsondergang en wordt op afstand bediend. Een rolbrug wordt handmatig bediend. Passanten kunnen hem zelf met een druk op de knop in werking stellen, zónder dat de scheepvaart er enig ongemak van ondervindt³. Enkele leden van de vrijwilligersorganisatie beschikken over een sleutel van de brug om ook 's avonds van de vergaderfaciliteiten gebruik te kunnen maken. Aan de oostzijde van het eiland ligt, als tweede entree, een nieuwe veerstoep met een fietsenstalling. Vanaf daar is het te voet verder.

Wandelen langs stuwen en stromen

Vanaf de sluisdeuren en de veerstoep kan men een wandeling over het eiland maken. Het half-verharde pad is ca. 5 km lang maar biedt ook de mogelijkheid voor kleinere rondjes. Op een aantal locaties op het eiland zijn informatievoorzieningen geplaatst over bijvoorbeeld de functie van de sluis, natuur, geschiedenis en vistrap. Daarnaast zijn er permanente kunstobjecten en wisselende tentoonstellingen op het eiland aanwezig.

Bezoekerscentrum

Het voormalige bediengebouw is omgevormd tot bezoekerscentrum met kunst en met informatie en educatie over waterbeheer, natuur en (koude) oorlog. De atoombunker is veilig toegankelijk. Bovenin bevindt zich een unieke vergaderlocatie met prachtig uitzicht over het rivierenlandschap. Bewonersgroeperingen alsook professionele gezelschappen maken gebruik van de zaal met flexibele opstel mogelijkheden en audio-/videofaciliteiten.

In het gebouw is een kleinschalige horecagelegenheid. Op aanvraag kunnen diners georganiseerd worden. Tenslotte biedt het gebouw ruimte voor de opslag van materiaal van de groen-beheervereniging.

Bezoekersaantallen en openingstijden

Het eiland is zelfstandig te bezoeken tussen zonsopgang en zonsondergang. Het bezoekerscentrum is van woensdag tot en met zaterdag van 13:00 tot 17:00 open. Op andere dagen en na zonsondergang zijn eiland en bezoekerscentrum alleen toegankelijk voor groepen en buurtverenigingen met een sleutel. Jaarlijks bezoeken ca. 20.000 mensen het eiland. Wanneer er evenementen georganiseerd worden, is er ruimte voor maximaal 500 bezoekers.

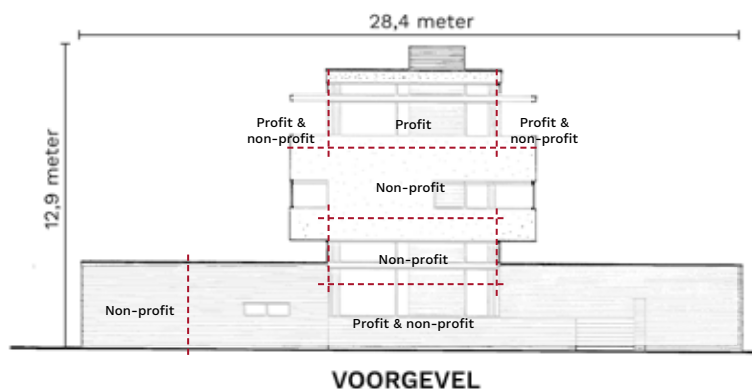
De zuidoever als groene zone met informatiepunt

Op de zuidoever van de Neder-Rijn ter hoogte van de stuw is een groene zone ingericht als recreatieve verblijfsplek, omzoomd met hout en bloemrijke borders. Op het korte gras staan (picknick)bankjes. De kade is afgeschermd met een hek. De groene recreatiezone is bereikbaar via enkele verbindende struipaden vanuit Driel, die op het bestaande struipad aansluiten. Zo kunnen ommetjes vanuit Driel gemaakt worden. De brug richting de sluis is opengesteld en er is een verbindende trap aangelegd, waarmee direct toegang mogelijk is tot de groene zone. Aan het begin van de brug is ruimte om fietsen te stallen, net als op diverse plekken waar toegang is tot de uiterwaarden. Ter hoogte van het monument en bij de groene zone is een uitzichtpunt met informatievoorziening, onder andere over de Kraan van Nederland met een verwijzing naar het eiland, over Kasteel Doorwerth en andere cultuurhistorische elementen.

Ontvangst op de noordoever

Op de noordoever is de parkeerplaats opgewaardeerd met enkele camperplekken, toiletfaciliteiten, een fietsenstalling, bezoekersinformatie en een koffie- en ijswagentje. Ook is het rolstoelvriendelijk gemaakt, voor de wandelingen richting kasteel Doorwerth.

3 voor een referentieproject, zie: <https://www.betonenstaalbouw.nl/artikel/nieuwe-rolbrug-jachthaven-brouwershaven-nadert-zijn-voltooiing/>



Doorsnede en inrichting voormalige bediengebouw



DOORSNED E VOORGEVEL

Hek voor veiligheid functioneren stuw- en sluiscomplex

Voormalig bediengebouw

- Bezoekerscentrum Kraan van Nederland; educatie en toerisme
- Sociale ontmoetingsruimte
- Vergaderruimte
- Horeca
- Kunst; werk- en expositieruimte
- Opslag

Hoofdentree

- toegang over sluisdeuren of rolbrugconstructie
- beperkte openingstijden
- altijd toegankelijk met sleutel voor vrijwilliger

Functionerend bediengebouw

- ontoegankelijk voor publiek
- hek van 1,80m hoog

cat. 2 Natuur

- ontoegankelijk voor publiek
- geen verstoring
- vernatten
- aanplant stuweel

cat. 0 Natuur(beleving)

- volledig toegankelijk voor publiek
- zones met bloemrijk grasland
- aanplant bomen en struweel

cat. 1 Natuur(beleving)

- toegankelijk voor publiek op de paden
- lichte verstoring rondom de paden, door mens en hond
- bloemrijk grasland
- aangepast maaibeeld
- aanplant bomen en struweel

Hekwerk tegen verstoring natuur

2.5 Opwekking duurzame energie

Zon, waterkracht en watertemperatuur

Op drie manieren wordt het eiland en omgeving gebruikt voor het opwekken van duurzame energie: met zon, met waterkracht en thermisch. De verschillende vormen versterken elkaar, bijvoorbeeld door het delen van de kabels.

Aan de zuidzijde van het eiland staan op de hoogste delen over een lengte van ca. 1,5 km zonnepanelen. De zonnepanelen zijn zo geplaatst, dat ze goed samengaan met het versterken van de biodiversiteit c.q. het verbeteren van leefgebied van bepaalde doelsoorten. Op de drie pijlers van de stuw wordt het verval en de stroming bij de stuw gebruikt door drie waterkrachtturbines. Aan de oostzijde van het eiland, zowel aan noordelijke als zuidelijke over, wordt thermische energie uit oppervlaktewater gehaald (TEO).

Gebruik van de opgewekte energie

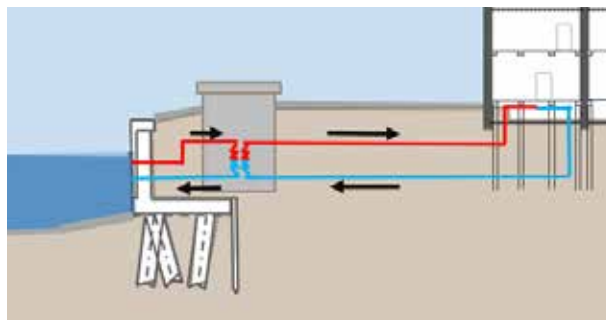
De energie wordt gebruikt door het gebouw (bezoekerscentrum, restaurant en vergaderzaal), de watertaxi, de nabijgelegen Heveahaven en door de inwoners van de omliggende gemeenschappen. Bij het laatste wordt uitgegaan van doelstellingen voor sociale cohesie en terugdringen energiarmonde. Met de TEO worden bestaande huizen in Heveadorp en een nieuwe wijk in Driel verwarmd.



Voorbeeld van zonnepanelen in combinatie met bloemrijk grasland



Voorbeeld van opwekken van energie met waterkrachtturbine



Schematische afbeelding van thermische energie uit oppervlaktewater (www.wsp.com)



3. Totstandkoming van het toekomstbeeld

Dit toekomstbeeld is het resultaat van het samenbrengen van diverse ideeën en initiatieven van burgers, stichtingen en verenigingen, voornamelijk uit Heveadorp en Driel. In dit hoofdstuk gaan we in op de geschiedenis van het stuwcomplex, de geschiedenis van maatschappelijke initiatieven, de huidige betrokken partijen en het ontwerpproces.

3.1 Geschiedenis van het stuwcomplex

Bouw jaren '60

Het ensemble Driel-Hagestein-Amerongen is gebouwd in de jaren 60 van de vorige eeuw. De stuw Driel was in 1970 het slotstuk. Het plan voor deze zogenoemde 'Rijnkanalisatie' ontstond enkele decennia eerder na de bouw van de Afsluitdijk. Doel was het toen nieuwe IJsselmeer via de IJssel extra te voeden met zoetwater. Het bediengebouw vormt een ruimtelijke schakel tussen de stuw en de sluis. Het werd regelmatig gebruikt als vergaderlocatie, hoofdzakelijk door RWS en zijn gasten. De waardering door de gebruikers van de ruimte was groot, waarbij de unieke locatie en ligging als inspirerend en erg bruikbaar is genoemd.

Renovatie 2015-2020

Tussen 2015 en 2020 is het stuwcomplex compleet gerenoveerd en gemoderniseerd. Ook de sluizen, installaties en andere onderdelen zijn gerenoveerd of vernieuwd. Het stuwensemble is bovendien geschikt gemaakt voor centrale

bediening: de sluizen en stuwen in Driel, Amerongen en Hagestein worden nu 24/7 bediend vanuit de nieuwe bediencentrale in Amerongen.

Huidige situatie

Nu stuw en sluis vanuit Amerongen worden bediend, heeft het bedieningsgebouw geen functie meer. Bij noodsituaties gebeurt lokale bediening vanuit het aparte servicegebouw. Er is hierdoor ook geen fysieke aanwezigheid meer van bedienend personeel op het complex. Met het oog op de openbare orde en veiligheid is het bediengebouw (incl. atoomschuilkelder) en het stuweiland afgesloten. Tijdens de renovatie is het bediengebouw zoveel mogelijk leeggehaald en kraakvrij opgeleverd (o.a. afsluiting van nutsvoorzieningen en voorzien van inbraakwerende materialen). De verwachting is dat het complex, zonder aanvullend beheer en onderhoud, er vrij snel vervallen en verlaten uit komt te zien.

3.2 Geschiedenis van maatschappelijke initiatieven (2013 – 2021)

Ideeën voor medegebruik

Sinds 2013 is vanuit de omgeving aandacht voor mogelijke toekomstige vormen van inrichting, beheer en (mede) gebruik van het bediengebouw en eiland van sluis-stuwcomplex Driel. Een groep maatschappelijke organisaties in Renkum nam in 2016 het initiatief om met Rijkswaterstaat de mogelijkheden te verkennen voor her- en medegebruik van de gebouwen en het stuweiland. Dit initiatief werd ondersteund door de gemeentebesturen van Overbetuwe (waarin het stuweiland gelegen is) en van Renkum (vanwaar het eiland bereikbaar is). Ondanks diverse gesprekken tussen initiatiefgroep en Rijkswaterstaat, ideeën voor een pilot in het Partnerprogramma (ruimte bieden voor hergebruik van eigendom van Rijkswaterstaat dat zijn functie gaat verliezen) en veel enthousiasme, gaat na de renovatie de deur op slot.

In 2020 zijn opnieuw gesprekken gevoerd met verschillende partijen, nu in het kader van ‘Rijkswaterstaat en Initiatieven Van Anderen (IVA)’. Hierin waren twee ideeën leidend. Het eerste was het opwekken van duurzame energie met behulp van een waterturbine bij de stuw. Het tweede was het plan uit 2017 voor (mede) gebruik van het eiland. Na een gebiedssessie in de Rosandepolder begint de coronacrisis

en horen de initiatiefnemers lange tijd niets. Ondertussen wordt binnen Rijkswaterstaat gewerkt aan een nieuwe start.

Een nieuwe start in 2022

Na inschakeling van bureau Land-id zijn alle maatschappelijke, niet-commerciële initiatiefnemers die in beeld waren⁴ bij Rijkswaterstaat, uitgenodigd voor een vervolg van het gebiedsproces. Dit betrof Bewonersvereniging Heveadorp, Heveadorp Energie Initiatief⁵, Scarabee (stichting voor kunst en landschap Oosterbeek), Stichting Heveahaven, Stichting Renkums Beekdal, Dorpsplatform Samen Driel, Stichting Driel Groen, Samen Driel Duurzaam en Toeristisch Platform Lage Veluwe. Gemeente Renkum, gemeente Overbetuwe en de beheerder van het stuwcomplex van Rijkswaterstaat waren nauw betrokken.

De initiatieven van bovengenoemde groepen waren op te delen in twee hoofdthema's: medegebruik/beleving door mensen/recreanten en duurzame energieopwekking. Soms los van elkaar te realiseren, soms juist van elkaar of van aanvullende maatregelen afhankelijk. Concreet ging het om de initiatieven zoals weergegeven in de tabel op de volgende pagina.

4. De Stichting Vijf Dorpen in het Groen en de IVN Afdeling Zuidwest Veluwezoom zagen af van verdere betrokkenheid.
5. Samen met hun adviseur BT Projects.

Kaart van plangebied uit 1957 en huidige situatie



Organisaties	Initiatiefnemers	Initiatieven	Thema's
Initiatiefgroep Renkum-Heveadorp Bewonersvereniging Heveadorp Heveadorp Energie Initiatief Scarabee, stichting voor kunst en landschap Oosterbeek Stichting Heveahaven Stichting Renkums Beekdal	L. Schruijer W. Schoonderbeek L. Menkman O. Hollink C. Erkens	Maatschappelijk relevante gebruiksmogelijkheden van gebouwen en terrein van het stuweiland Driel: een combinatie van kunst en cultuur, kleinschalige horeca, educatie en voorlichting, en sociale ontmoetingsruimte	(recreatief) medegebruik
Toeristisch Platform Lage Veluwe	J. van Hooijdonk en O. Hollink	Driel water experience: De Waterkraan van Nederland. Workshops, verhuur van ruimtes, souvenir shop, boottochten, observatieplatform, waterbeleving	(recreatief) medegebruik
Dorpsplatform Samen Driel – Groene tafel van Driel (Stichting Driel Groen)	R. Verkuijl, R. van der Heiden, W. Hermans	Plan Groene Zone: verbeterplan van groene zone aan op de zuidoever nabij stuw Driel en toegankelijkheid	(recreatief) medegebruik
Samen Driel Duurzaam	F. Hage	Zonnepanelen op eiland	energie
Heveadorp Energie Initiatief (samen met adviseurs van BT-projects)	W. Schoonderbeek adviseurs: M. Broers en P. Munters	Ideeën over het benutten van het verval en de stroming bij de stuw voor het opwekken van duurzame energie	energie
VanderStelt - Real Estate	J. van der Stelt ⁶	Een samenwerkingsvorm waarin 'non-profit' en 'profit'-functies elkaar gaan ondersteunen & qua exploitatie gaan versterken	(recreatief) medegebruik
Rijkswaterstaat		TEO	energie

6. Omdat we gestart zijn met initiatieven die voornamelijk maatschappelijke doeleinde dienen, is besloten om haar later in het proces te betrekken.

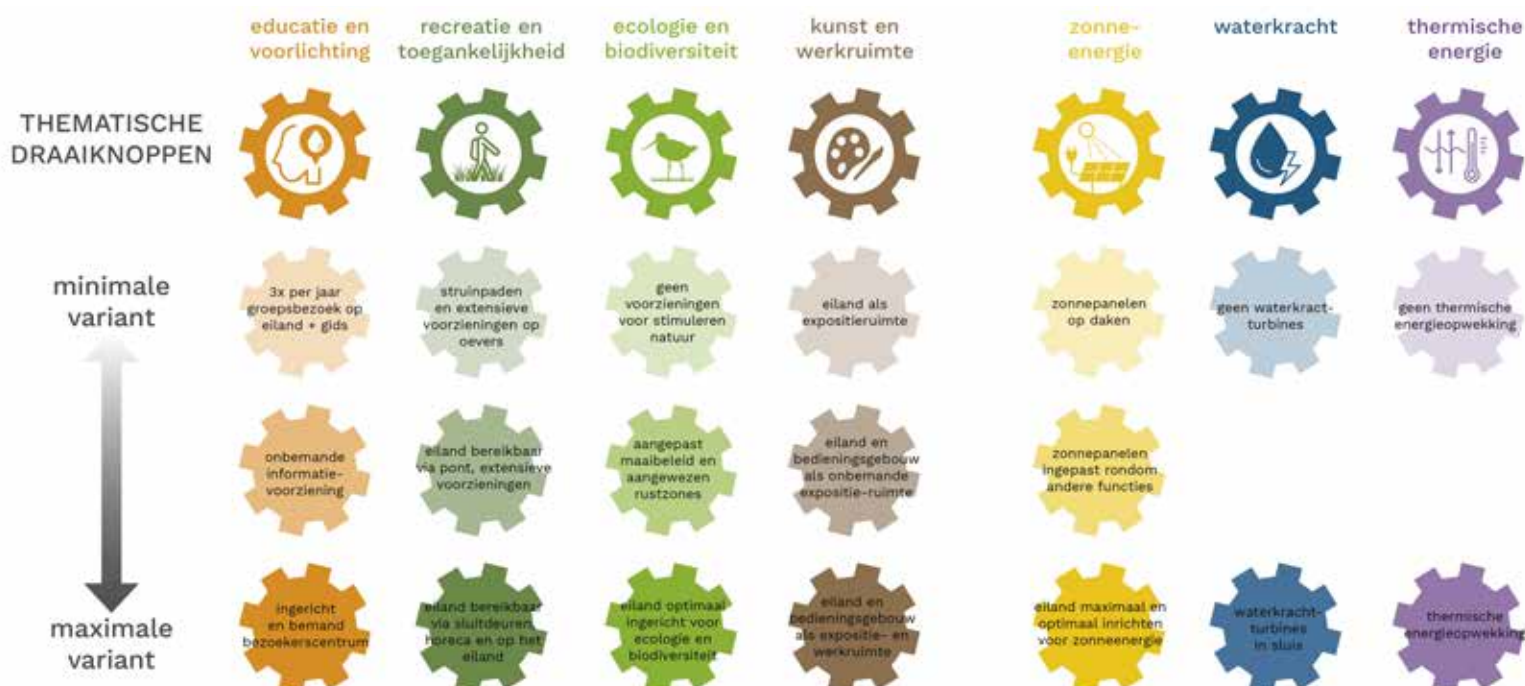
3.3 Beschrijving van het ontwerpproces

Om te komen tot een samenhangend en gedragen toekomstbeeld, heeft Land-id drie plenaire ontwerpessies georganiseerd met de maatschappelijke initiatiefnemers, beide gemeenten en de beheerder van het stuwcomplex. In de eerste sessie op donderdag 14 april 2022 hebben de 15 uitgenodigde deelnemers in Stuwcomplex Amerongen hun eisen, wensen en ideeën onder begeleiding van Land-id vastgelegd op een ideeënkaart. Voor veel deelnemers betrof dit de eerste kennismaking met elkaar. Het enthousiasme was groot.

Daarna zijn de verschillende ideeën uitgewerkt, de risico's geïnventariseerd en de haalbaarheid kritisch beschouwd. Daarvoor zijn de ideeën met medewerkers van beleid, beheer en vergunningverlening van Rijkswaterstaat doorgesproken. Door structurering in thema's, varianten en draaiknoppen maakte de tweede gebiedssessie op 30 juni 2022 in De Enk te

Arnhem duidelijk dat de ambitie hoog is. Er moet direct toegewerkt worden naar een echt aantrekkelijk ensemble van inrichting en activiteiten onder een overkoepelend thema. Ruime toegankelijkheid, levendigheid en sfeer zijn daarbij cruciaal. In twee werkgroepen Eiland en Gebouw werd in september een verdiepingsslag gemaakt voor inrichting en gebruik. Daarna zijn de verschillende elementen tot een samenhangend plan gesmeed met een visie op de totstandkoming en het gebruik. Dit was het onderwerp van gesprek in sessie 3, die plaatsvond op 3 november 2022, in De Oldenburg in Driel. Op verzoek heeft een aantal burgerorganisaties vervolgens 'een bericht uit de toekomst' opgesteld: een fictief Facebook-bericht, krantenartikel of dagboekpagina. Deze verhalen zijn opgenomen als bijlage en samengevat in het inspirerende verhaal aan de start van hoofdstuk 2.

Het toekomstbeeld is gecompleteerd met visualisatie en een belangen- en risicoanalyse.







4. Kosten en baten

Medegebruik van het stuwcomplex Driel is niet nodig om de kerntaken van Rijkswaterstaat uit voeren. Het draagt niet bij aan hoogwaterveiligheid, vlotte doorgang voor scheepvaart of een hogere waterkwaliteit. Ook boekhoudkundig is het waarschijnlijk niet rendabel: de kosten zullen hoger zijn dan de meetbare economische baten. Tenminste, geredeneerd vanuit de economische invalshoek van de rijksoverheid. Het verhaal wordt anders als we naar alle maatschappelijke kosten en baten kijken.

4.1 Value case – ook de maatschappelijke baten tellen mee

Een value case kijkt verder dan de monetaire opbrengsten en betreft ook de waarden van andere partijen in de afweging. Een value case is de optelsom van de waardering van alle betrokken partijen van de baten in een initiatief. Bijvoorbeeld duurzaamheid, sociale cohesie, erfgoed, landschap en biodiversiteit. Het afgelopen jaar was er tijd noch budget om een ‘echte’ value case op te zetten. Er is nog geen goede raming voor de benodigde investeringen noch van de verwachte maatschappelijke baten. Maar door de ooghalen heen zien we wel wat er te winnen valt.

Genieten van een unieke locatie

Voor de bewoners van Driel en Heveadorp en voor de samenleving in bredere zin zou het pure winst zijn als het stuweiland weer toegankelijk wordt. Het is een unieke plek waar mensen kunnen genieten van openheid en uitzicht. De afsluiting van het eiland is maatschappelijk gezien een verspilling. En zonder ingrijpen zal het voormalige bediengebouw langzaam maar zeker verkrotten.

Bijdragen aan de energietransitie

Puur economisch is het stuwcomplex niet de beste locatie voor duurzame energiewinning. Grote, vierkante weilanden volleggen met panelen, vlakbij grote kabels is altijd rendabeler. Maar door juist op deze plek óók zichtbaar te werken aan de energietransitie, op voorstel van omwonenden, draagt in hoge mate bij aan draagvlak voor die energietransitie.

Participeren in burgerinitiatieven

Dit plan is een resultaat van al bijna tien jaar inzet van tientallen bewoners van Driel en Heveadorp. Zij zetten onbetaald hun tijd en kennis in om van hun ideeën een succes te maken. Zij vragen van de overheid om hen te ondersteunen in het bereiken van maatschappelijke doelen. De sociale binding zal bij realisatie nog verder worden verbreed en versterkt. Als overheid participeren in initiatieven van burgers verkleint de kloof tussen burgers en overheid en vergroot (daarmee) het vertrouwen van burgers in de overheid én in de democratische samenleving. Deelname aan dit

specifieke project is extra positief, omdat het stuwcomplex een bekende en aansprekende locatie is.

Leerervaringen opdoen

Als overheid participeren in initiatieven van burgers is bovendien leerzaam: het biedt een nieuwe invalshoek op vaak bekende materie, problemen en kansen. De leerervaringen voor dit specifieke geval zullen extra groot zijn, omdat Rijkswaterstaat al vijf jaar worstelt met hoe om te gaan met ‘initiatieven van anderen’. De typische RWS-methode om grip te krijgen is er een afkorting aan geven (IVA) en een flowchart met infographic te maken. Dat werkt echter niet. Alleen door actief mee te werken aan initiatief, ontstaat kennis en ervaring waarmee RWS een bruikbare handleiding kan ontwikkelen.

Vertellen van het verhaal van stuwen en stromen

Het ‘verhaal’ van Rijkswaterstaat is een geschiedenis van beheersen van én meebewegen met de natuur. Een verhaal dat nooit eindigt, want als we zouden stoppen

verdwijnt Nederland letterlijk onder water en niet pas in 2200. Maar ook een verhaal dat schokkend veel mensen niet kennen. Er zijn in Nederland weliswaar tientallen musea rond het thema water, maar daarbinnen heel weinig aandacht voor rivieren en droogte. Om draagvlak te houden voor overheidstaken, om begrip te krijgen voor de dilemma’s in het waterbeheer, móet Rijkswaterstaat dit verhaal beter vertellen. En hoe mooi zou het stuweiland Driel zijn, als locatie voor dit verhaal van beheersen en meebewegen, van stuwen en stromen? Een unieke vergaderlocatie met uitzicht over de rivier, de sluizen en de stuw. Met rondleidingen en uitleg door gepensioneerde waterstaatsmedewerkers, waarbij de plek zelf de hoofdpersoon in het verhaal is.

4.2 Conclusie

Zo op het eerste gezicht lijken de maatschappelijke baten groot. Het is dan ook de moeite waard om het plan verder uit te werken, eventueel gepaard gaand met een echte maatschappelijke kosten-batenanalyse.

5. Haalbaarheids- en risicoanalyse

Ideeën ontwikkelen is belangrijk. Enthousiasme, betrokkenheid, creativiteit. Maar ideeën daadwerkelijk realiseren is een ander verhaal. Daar komen zaken als kosten en financiering, techniek, vergunningen en aanbestedingsregels, beheer, onderhoud en exploitatie aan de orde. En ook als het in theorie allemaal lijkt te passen, kunnen er nog risico's zijn. In dit hoofdstuk lopen we systematisch op hoofdlijnen langs de verschillende aspecten van haalbaarheid en risico's: maatschappelijk en politiek-bestuurlijk, organisatorisch, technisch, juridisch en financieel.

5.1 Politiek-bestuurlijk en maatschappelijk

Lokaal draagvlak

Ook bij een burgerinitiatief is draagvlak een belangrijk criterium. Draagvlak voor met name duurzame energiewinning hangt af van betrokkenheid van de lokale samenleving (local for local) vanuit het idee 'wij willen zelfvoorzienend zijn én we willen naast de lasten ook de lusten'. Het maatschappelijk draagvlak voor het plan Stuwcomplex Driel is heel breed. Er zijn nog geen tegenstanders bekend. Bij de twee gemeenten wordt het initiatief politiek van harte ondersteund door de Colleges van B&W. Beide gemeenten hebben een projectwethouder aangesteld: Overbetuwe de wethouder duurzaamheid, Renkum de wethouder recreatie en toerisme. Er is bereidheid om de plannen planologisch mogelijk te maken, om de bewoners met de beperkt beschikbare middelen financieel te ondersteunen en om zelf zitting te nemen in een stuurgroep en eventueel stichtingsbestuur. De rol van formele huurder van het gebouw is bespreekbaar.

Politieke wil bij het rijk

Of er sprake is van voldoende politieke wil bij het ministerie en bij Rijkswaterstaat om het plan mogelijk te maken moet nog blijken. Recent is er op rijksniveau gewerkt aan een nieuwe areaalstrategie. Daarin staat de bereidheid en het streven om vastgoed beschikbaar te stellen voor strategische opgaven zoals biodiversiteit en energietransitie. Dit brengt medegebruik van het stuwcomplex voor duurzame energiewinning iets dichterbij. Onduidelijker is in hoeverre men vindt dat Rijkswaterstaat zich strikt aan kerntaken zou moeten houden versus een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid.

5.2 Organisatorisch

De totstandkoming van het plan begint bij de organisatorische haalbaarheid. Is er voldoende organisatievermogen in de lokale samenleving en voldoende medewerking bij zowel Rijkswaterstaat als de gemeente(n) om het plan gerealiseerd te krijgen én, nog belangrijker, daarna de continuïteit te kunnen waarborgen?

Continuïteit en professionaliteit van burgerorganisaties

Er is sprake van actieve en relatief grote burgerbewegingen in zowel Heveadorp (gemeente Renkum) als Driel (gemeente Overbetuwe). Deels zijn dit staande burgerorganisaties die zich inzetten voor een breed scala aan lokale onderwerpen; deels betreft het samenwerkingsvormen die specifiek gericht zijn op het medegebruik van het stuwcomplex Driel. Uit de opkomst bij de georganiseerde gebiedssessies blijkt een grote mate van betrokkenheid en enthousiasme. Voor duurzame energiewinning wordt de samenwerking gezocht met de Rijn en IJssel Energiecoöperatie. Deze maatschappelijke energiecoöperatie uit Arnhem exploiteert al een aantal windmolens en zonnenvelden. Specifiek voor de waterkrachtcentrale is het noodzakelijk dat een partij aan boord komt die het technische (en dus financiële) risico over wil nemen voor het ontwikkelen van een turbine die aan de visibiliteitseisen kan voldoen.

Samenwerking

Om het plan te realiseren en tot een blijvend succes te maken is een stevige samenwerking nodig tussen Rijkswaterstaat, beide gemeenten, de verschillende bewonersorganisaties en een energiecoöperatie. De samenwerking kan georganiseerd worden door eerst een samenwerkingsovereenkomst op te stellen en daarna een stichting op te richten. Hierdoor

worden onderlinge verwachtingen duidelijk en kunnen alle rollen en taken belegd worden. Het is ook een noodzakelijke voorwaarde voor fondswerving en voortgang op juridisch vlak. Zowel bewoners als gemeenten geven aan deel te willen nemen in zo'n stichting en een actieve rol te willen pakken. Er zijn in Nederland veel voorbeelden van stichtingen, met daarin een mix van (veel) vrijwilligers en enkele betaalde krachten met soms een commerciële bv voor horeca, evenementen en/of zakelijke dienstverlening.

Voorbeelden

Het wiel hoeft niet opnieuw uitgevonden te worden. Elders in Nederland zijn voorbeelden te vinden van maatschappelijk medegebruik van overheidslocaties, van het combineren van recreatie en waterstaatsfuncties en van het in stand houden van erfgoed met behulp van talloze vrijwilligers. Denk aan het Woudagemaal, forteiland Pampus en het Keringhuis. Voor het opzetten van een adequate organisatie met een goede rolverdeling tussen overheden, vrijwilligers en markt, is het raadzaam om daar kennis en ervaringen op te gaan halen.

5.3 Technisch

Dat brengt ons bij de vraag of de ideeën fysiek maakbaar zijn? Dit aspect heeft verbanden met andere aspecten. Bijna alles is immers ‘maakbaar’ bij een onbeperkt budget en dat is er uiteraard niet. We gaan dus impliciet uit van redelijkerwijs beschikbare middelen. Andersom worden er vanuit vergunningverlening en veiligheid eisen gesteld aan de techniek.

Borging van waterstaatsfuncties

De belangrijkste randvoorwaarde voor het hele plan is gegarandeerd ongehinderde werking van de waterstaatsfuncties van de stuw, de sluis en de rivier als vaarweg, als ecosysteem en voor de hoogwaterveiligheid. Dit kan vertaald worden in technische eisen. Zonnepanelen moeten zo opgesteld worden dat ze de scheepvaart niet kunnen hinderen door schittering/verblinding of verstoring van de radar en ze moeten een stevige constructie hebben, zodat ze storm en hoogwater kunnen doorstaan. Bezoekers, die over de sluisdeuren het eiland opgaan, mogen de scheepvaart niet hinderen, bijvoorbeeld door een automatische blokkade bij het schutten. Een waterkrachtturbine mag niet leiden tot vissterfte (maximaal 0,1% mortaliteit).

Veiligheid

Bij inrichting en gebruik is grote aandacht nodig voor de persoonlijke veiligheid van bezoekers. De bezoekersingang over de sluisdeuren moet veilig zijn, ook en juist bij grote aantallen bezoekers en drukte. Er moet rekening worden gehouden met onverwachte situaties en afwijkend gedrag. Er zijn op diverse plekken nieuwe, hoge hekken nodig. Bij de trappen en bruggen moet voorkomen worden dat nieuwsgierigen te dicht bij de stuw kunnen komen. Tenslotte het belangrijke punt van cybersecurity: de bediening van bezoekersfuncties mag de automatische bediening van de waterstaatswerken niet verstoren noch hacking vereenvoudigen. Dit

betekent een technische uitdaging bij de integratie van slagboom- en lichtenbediening. Aanpassing van bediening, procedures, testen.

Een integraal ontwerp

Voor al deze zorgpunten zijn (technische) oplossingen mogelijk. Een goed ontwerp, rekening houdend met menselijk gedrag. De grootste uitdaging lijkt op dit moment het ontwikkelen van een waterkrachtturbine dat aan de eisen voldoet. Dat risico ligt bij de initiatiefnemer.

5.4 Juridisch

De juridische haalbaarheid betreft zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke aspecten.

Beleidslijn Grote Rivieren

Een vergunning vanuit Beleidslijn Grote Rivieren is mogelijk zolang er geen nieuwe permanente bouwwerken komen en hinder voor de scheepvaart wordt uitgesloten. Volgens diezelfde Beleidslijn moet duurzame energiewekking eigenlijk 'riviergebonden' zijn. Zonnepanelen op het eiland zouden dan uitsluitend toegestaan zijn als de stroom uitsluitend gebruikt wordt voor de gebouwen ter plaatse. De nieuwe areaalstrategie en de regionale energiestrategie (RES) bieden naar verwachting echter meer mogelijkheden.

Omgevingsplan en vergunningen

Planologische inpassing in het omgevingsplan van de gemeente Overbetuwe is noodzakelijk. Gezien het bestuurlijke en maatschappelijke draagvlak worden op dit punt geen problemen verwacht. Een vergunning Natuurbeschermingswet in Natura 2000-gebied is per definitie lastig. Een flora- en faunaonderzoek zal moeten uitwijzen welke soorten nu voorkomen en hoe dit verenigbaar kan zijn met menselijk medegebruik. Er wordt een integraal plan gemaakt dat ook de biodiversiteit verhoogt.

Overeenkomst met het Rijksvastgoedbedrijf

Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) moet een gebruiksovereenkomst sluiten met de toekomstige gebruikers. Ook als Rijkswaterstaat meewerkt en de hoofdvergunningen worden verleend, bestaat het risico dat die overeenkomst niet tot stand komt. Risicofactoren zijn de slechte bereikbaarheid van het RVB, de verlamme werking van

het Didam-arrest, het gebrek aan maatwerk. Als het RVB van mening blijft dat openbare aanbesteding noodzakelijk is, bestaat het risico dat de initiatiefnemers ondanks al hun inspanningen de regie kwijtraken, afhaken en dat er niet tot stand komt waar de samenleving om vraagt. Voor beheersing van dit risico wordt gedacht aan de gemeente Overbetuwe als contractpartner van het RVB voor de huur van het gebouw.

Openbare aanbesteding

Voor met name de duurzame energiewinning zou openbare aanbesteding juridisch onvermijdelijk kunnen blijken. Het gaat dan om aanbesteding van het zakelijk recht om stuwpijlers en eiland te gebruiken voor respectievelijk waterkrachtturbines en zonnepanelen. Om een maatschappelijk wenselijke uitkomst te krijgen, is het van belang dat die aanbesteding de juiste eisen en randvoorwaarden bevat. Denk aan kwaliteitseisen aan burgerparticipatie, het verwijderen van opstellingen na het verstrijken van de levensduur, maar andersom ook de garantie vanuit de overheid dat er sprake zal zijn van enkele tientallen jaren onafgebroken beschikbaarheid.

5.5 Financieel

En tenslotte heeft haalbaarheid ook een financiële component. Betaalbaarheid heeft twee kanten: enerzijds de omvang van de kosten en anderzijds de financieringsbronnen. Dat geldt voor de planvormingsfase, de realisatie van de herinrichting én voor de gebruiks- en beheerfase. Daarnaast is een belangrijke vraag wie de financiële risico's in elk van deze fases draagt.

Planvorming

Allereerst is er budget nodig om het initiatief uit te werken tot een vergunbaar en technisch maakbaar plan. Hiervoor is minimaal een ton nodig. Indien Rijkswaterstaat de intentie heeft mee te werken aan medegebruik, zal de vraag worden gesteld in welke mate gemeenten en Rijkswaterstaat zelf willen bijdragen aan deze plankosten. Daarnaast kunnen initiatiefnemers subsidie aanvragen bij provincie en/of particuliere fondsen.

Realisatie

In de planuitwerking zal een kostenraming moeten worden gemaakt van de investeringskosten. Voor recreatief gebruik van het eiland gaat het om hekwerk en andere veiligheidsmaatregelen, slagboom of rolbrug, wandelpad, informatieborden, veerstoep en het afsluiten van de westpunt van het eiland. Ook op de oevers wordt geïnvesteerd in aantrekkelijker recreatieve voorzieningen. Bij het gebouw gaat het om verduurzamen, isoleren, wijzigen van de verwarming en om herinrichting ten behoeve van de beoogde functies. Net als bij de plankosten, zullen de burgerorganisaties naar de verschillende overheden, waaronder zeker ook Rijkswaterstaat, kijken voor een deel van de financiering. Dit maakt dan vaak de weg vrij voor subsidies van anderen.

De aanleg van zonnepanelen, waterkrachtturbines en/of TEO-installatie moet geraamd en betaald worden door de energiecoöperatie c.q. het energiebedrijf.

Gebruik en beheer

Al tijdens de planfase zal een exploitatiemodel moeten worden opgezet. Het beheer van de natuur, de recreatieve voorzieningen en het gebouw kost structureel menskracht en geld. Veel kan gedaan worden met vrijwilligers, zoals rondleidingen, onderhoud, administratie en bestuur. Daarnaast zijn naar verwachting tenminste enkele betaalde krachten nodig, voor continuïteit, professionaliteit en voor de klusjes die niemand wil doen. Uitgaven betreffen niet alleen menskracht. Denk ook aan verzekeringen, reparatie en vervanging, energie en huur. Inkomsten komen mogelijk uit entreegelden voor bezoekers, zakelijke verhuur en/of evenementen. Een optie is om alle verdienmogelijkheden via een commerciële bv te laten lopen, die vervolgens huur afdraagt aan de stichting. Een aparte inkomstenbron is eventueel de opgewekte elektriciteit. Komen die inkomsten (deels) ten goede aan de recreatieve, educatieve en culturele functies?

In al deze fases is de vraag wie de financiële risico's draagt.



6. Vervolg

Er ligt nu een mooi plan, samengesteld uit de verschillende burgerinitiatieven, met groot lokaal draagvlak en dat haalbaar zou kunnen zijn. Als het Directieteam van Rijkswaterstaat “Oost-Nederland besluit om in beginsel actief medewerking te willen verlenen aan dit plan, is het tijd voor de volgende stap.

6.1 Samenwerkingsovereenkomst

Het is verstandig om eerst de eisen, doelen, verwachtingen, rollen en taken van de burgerorganisaties, gemeenten en Rijkswaterstaat helder op te schrijven en een samenwerkingsovereenkomst aan te gaan. Het is noodzakelijk dat elk van de partijen menskracht en (beperkt) budget beschikbaar stelt om tenminste deze eerste stap te kunnen zetten. Over verdere inzet moeten in de samenwerkingsovereenkomst afspraken worden gemaakt. De omvang van die inzet zou proportioneel moeten zijn met enerzijds de draagkracht van elk van de partijen en anderzijds het belang.

6.2 Planuitwerking

Het plan moet vervolgens integraal uitgewerkt worden tot een vergunbaar, technisch maakbaar en betaalbaar plan met voldoende draagvlak en financiering in zowel uitvoering als gebruiksfase. De uitwerking betreft bijvoorbeeld het uitvoeren van ecologisch onderzoek, het maken van een kostenraming en exploitatieplan en het zoeken van financieringsbronnen. Met het RVB zal overleg moeten worden gevoerd over de condities waaronder maatschappelijk gebruik van eiland en gebouw mogelijk is. Extra partners kunnen worden gezocht voor expertise en geld.



Bijlage I

In het proces van de totstandkoming van het toekomstbeeld hebben er drie werksessies plaatsgevonden met de initiatiefnemers, en twee werkgroepen. In deze bijlage zijn de verslagen van deze sessies opgenomen.

Resultaten werksessie 1

14 april 2022, Stuwcomplex Amerongen

	Duurzame energieopwekking	Menselijk gebruik
Noordzijde (Heveadorp/Renkum)	- initiatiefgroep (St Hevea Initiatief, Bewonersvereniging Heveadorp, Scarabee, St Heveahaven, St Renkums Beekdal en St Vijf Dorpen in het Groen Aanzet tot een integraal plan voor stuweiland Driel (2017)* - St. Hevea Initiatief (Wim): waterkracht	- Bewonersvereniging Heveadorp (Lex, afgemeld) - Toeristisch Platform Lage Veluwe (Jan v.H) - Scarabee (Lotte): kunst
Zuidzijde (Driel/ Overbetuwe)	Samen Driel Duurzaam (Jan v R): alle duurzame energieopwekking en -opslag	Stichting Driel Groen (Ronald): Verbeterplan Groene Zone bij Stuw Driel (2020), betreft wandelnetwerk

- Lotte - Scarabee: kunst natuur en landschap
- Wim - Stichting Hevea Initiatief: Waterbeleving
- Oscar & Jan - Bewonersvereniging: medegebruik
- Toeristisch platform: medegebruik
- Stichting Hevea haven
- Paul - Blue energy concepts: waterkracht
- Richard - Stichting Driel groen: wandelpaden, groen, veiligheid
- Ronald - Groene tafel
- Fred - Dorpsplatform: duurzaam Driel, waterkrachtcentrale
- Gemeente Renkum: LKO - Duurzaamheid
- Sandra - economie en recreatie
- David - recreatie & toerisme + kunstland
- Over Betuwe
- Ysbrand - Duurzaamheid
- ERIC - Ruw Beheer
- (• vijfdepen in het groen)
- Charlie
- Westpolder

Inventarisatie initiatieven
werksessie 1 - 14 april 2022



Verslag

Project:	Gebiedsregie Stuwcomplex Driel
Onderwerp:	Werk sessie 2
Aanwezig:	Marja Hamilton, Eric de Rooij, Astrid Stokman, Michelle Leemkuil, Wim Schoonderbeek, Ronald Verkuyl, Richard van der Heiden, Wiel Hermans, Jan van Rooijen, Jan van Hooijdonk, Lex Schruijer, Oscar Hollink, Lotte Menkman, Marije, Fred Hage, David Brand, Ysbrand Blanken,
Afwezig:	Menno Broers, Paul Munters, Sandra Meullenbruck, Luco van Suntenmaartensdijk, Michael Urlings
Datum:	30 juni 2022
Tijd:	14:00 – 16:30
Locatie:	Kantoorgebouw de Enk, Arnhem

Op 30 juni heeft de tweede werksessie voor het stuwcomplex Driel plaatsgevonden. De activiteit van de middag was het verifiëren van de ingebrachte ideeën en het verkennen van toekomstbeelden door middel van de verschillende knoppen waar we aan kunnen draaien. Het doel was om de consequenties van keuzes in beeld brengen en te komen tot een beschrijving van inrichting en gebruik.

Aanvullend op de initiatieven uit werksessie 1 zijn de volgende punten ingebracht:

- De huidige pont is een fietspont, dus het is een idee om ook met je fiets toegang tot het eiland te hebben. Eventueel met een fietsenrek bij de aanlegplek van de pont.
- De Bunker als museum (voorheen was dit een atoomschuilkelder).
- Verhuur van een vergaderruimte, als financieel verdienmodel.
- Vernatten van eiland met betrekking tot ecologie.

De minimale varianten van een aantal draaiknoppen voegen niet voldoende toe:

- Uitgangspunt voor tentoonstellingen/expositie m.b.t. kunst en educatie is levendigheid. Dit houdt in dat mensen aanwezig moeten zijn en dat het onderwerp je aanspreekt. Zicht op kunst vanaf de oevers is niet voldoende.
- Het hufterproof maken van het gebouw/ de omgeving is niet voldoende.
- Alles hangt samen met hoe vaak en met hoeveel je op het eiland mag.

Samenhang en samenwerking is van belang:

- Samenwerking met GLK, (dit is de buurman aan de noordoever).
- Samenhang met de jachthaven.
- Samenwerking met Heveadorp, groene vrijwilligers

Alle initiatieven samen hebben een paraplu, een leidmotief, nodig.

- Suggestie hiervoor is de 'Kraan van Nederland'.

Veiligheid is een belangrijk onderwerp:

- Veiligheid in relatie tot het gebruik van het gebouw, de omgeving en de oversteek over de sluis.
- Veiligheid gaat over de afsluitbaarheid van het gebouw/eiland buiten openingstijden.
- Veiligheid gaat over de oversteek van de sluisdeuren met slagbomen of met een kooi.
- Toezicht zorgt voor sociale controle, dit kan met camera's of mensen (bijvoorbeeld 'artist in residence', waarbij een kunstenaar tijdelijk het gebouw bewoont)

- Belangrijk is om de toegang 'onaantrekkelijk' te maken. Bijvoorbeeld met prikkelsstruiken.
- Door het eiland alleen toegankelijk te maken via de pont, is het ver lopen tot aan de sluis.
- Er kan aangesloten worden bij de openingstijden van het recreatieseizoen: 1 april tot 1 okt, waarbij de pont alleen in deze tijd op het eiland aanlegt.
- Er wordt gedacht aan het veilig maken van de tunnel onder de Stuw, maar dit is lastig haalbaar in verband met brandveiligheid en het compartimenteren van de tunnel.

Vervolg in twee werkgroepen

- De ideeën zijn onder te verdelen in het gebouw, eiland & oevers en energie.
- Om alle onderwerpen een slag verder te brengen, maken we 2 à 3 werkgroepen.
- Tijdens een volgende bijeenkomst gaan de twee werkgroepen gebouw en eiland en oevers aan de slag om het ontwerp verder te brengen.
- Werkgroep Gebouw: Oscar, Lex, Jan, Lotte, David
- Werkgroep Eiland & Oever: Ronald, Charley, Fred, Maïke (GLK)
- In het vervolgproces kan voor ecologie de provincie betrokken worden, nu is dat nog te vroeg.
- Handig is om het gebouwbeheer bij één persoon/ partij te leggen.
- Aandacht voor het vernatten van het eiland en daarmee het voorkomen van erosie.

Verslag

Project:	Gebiedsregie Stuwcomplex Driel
Onderwerp:	Werksessie 3
Aanwezig:	Marja Hamilton, Eric de Rooij, Astrid Stokman, Michelle Leemkuil, Wim Schoonderbeek, Richard van der Heiden, Wiel Hermans, Lex Schruijer, Oscar Hollink, Lotte Menkman, Marije, Fred Hage, Charley Erkens, David Brand, Luco van Suntenmaartensdijk, David van Logchem, Margriet Los, Piet Jaarsma
Afwezig:	Menno Broers, Paul Munters, Sandra Meullenbruck, Ronald Verkuyl, Jan van Rooijen, Jan van Hooijdonk
Datum:	3 november 2022
Tijd:	14:30 – 17:00
Locatie:	De Oldenburg, Hofplein 1, Driel

Op 3 november vond de derde werksessie voor het stuwcomplex Driel plaats. De sessie was tweedelig. In het eerste deel is samen stil gestaan bij het plan dat nu voor ligt, met de hoofdvraag: 'Is dit waar we voor gaan?' In het tweede deel is kennis gemaakt met de benodigde onderdelen voor de planvorming, realisatie en exploitatie. Hierbij is in groepjes nagedacht welke partij de beste competenties heeft om bepaalde onderdelen op zich te nemen.

Deel 1: Discussie over het plan: is dit waar we voor gaan?

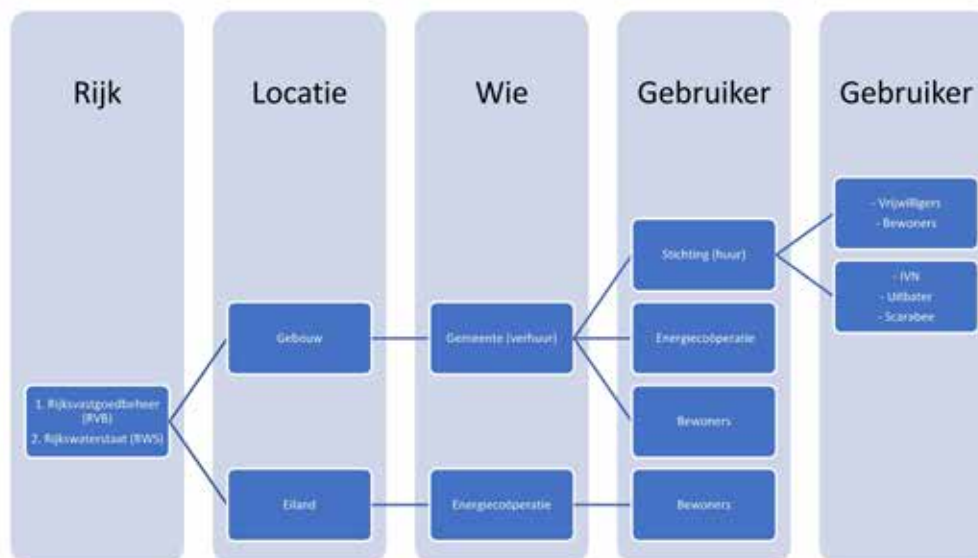
- De discussie startte met de zorgen van de deelnemers rondom het plan, ze hadden graag gezien dat het plan een slag verder was geweest. Duidelijk moet worden hoeveel bezoekers toegestaan worden op het eiland, of het eiland toegankelijk wordt, hoe het gebouw opgeleverd wordt en wat de kosten voor exploitatie zijn. Marja heeft aangegeven dat daarover nu geen uitspraken gedaan kunnen worden. We maken nu eerst dit plan af, dat leggen we voor aan het directieteam (DT), en daarna komen deze onderdelen aan bod. Dit is de volgorde hoe dit proces is ingestoken.
- Vanuit de werkgroepen is gekomen dat toegang tot het eiland randvoorwaardelijk is, om het plan tot een succes te maken. Daarbij is tijdens de sessie ingebracht dat het ook randvoorwaardelijk is dat RWS een eigen aandeel heeft in het plan, waarbij ze belang hebben en waar ze zich gezamenlijk voor in willen zetten. RWS moet uitgedaagd worden, zodat een gevoel ontstaat dat ze hier deel van uit willen maken.
- De onderdelen van het plan worden herkend door de deelnemers. Echter wordt het gezien als verzameling van onderdelen, en niet een geheel plan. Een duidelijke visie of concept ontbreekt nog. Iets wat passie, durf en vindingrijkheid uitstraalt.
 - o Afgesproken is dat (een aantal) deelnemers een verhaal inbrengen, die deze visie weergeeft. Dit kan een vogelvlucht zijn, pagina uit een dagboek of social-media bericht uit de toekomst.
 - o Land-id gaat dit bundelen en komt met een duidelijke visie/ concept, dat alle planonderdelen samenbrengt. "We gaan laten zien dat we goud in handen hebben."
- Een aantal inhoudelijke aanscherpingen passen we nog toe, zoals:
 - o een wandelverbinding op de zuidoever, die eerder wel op kaart stond;
 - o het belang van het opwekken van energie ten behoeve van de inwoners van de omliggende gemeenschappen, het eiland is één van de afnemers;
 - o drie duidelijke pijlers van het plan: (recreatief) medegebruik, energie en natuur. Eerder is natuur onder recreatief medegebruik gevoegd, maar dit is een op zichzelf staand element.

Door tijdsgebrek is het niet gelukt alle onderdelen langs te lopen. Daarom kunnen missende onderdelen nog tot twee weken na het overleg ingebracht worden via de mail.

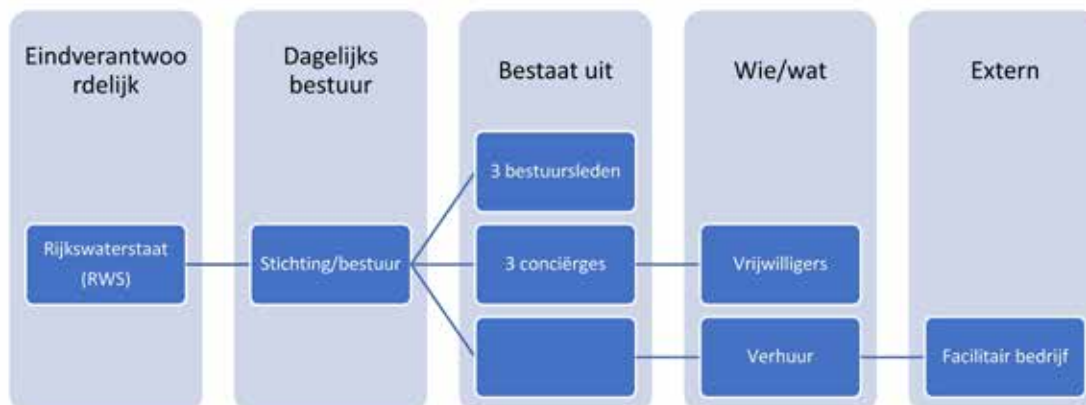
Benodigdheden voor planvorming, realisatie en exploitatie

In drie deelgroepen is in nagedacht over de verschillende onderdelen die bij exploitatie horen (blauw). Daarnaast hebben sommige groepen ook nagedacht over realisatie (groen) en planvorming (geel). Daarbij heeft elke groep per onderdeel ingeschat welke partij de beste competenties had voor dat onderdeel, en dit bij de desbetreffende partij neergelegd. Twee groepen hebben een organisatiestructuur opgezet. Hieronder worden de resultaten van de deelgroepen weergegeven.

Organisatiestructuur Groep 1



Organisatiestructuur Groep 2



1. De stichting (groep 1) is een vertegenwoordiging van alle partijen: dorpsraden, gemeentes, RWS en provincie)
2. Stichting (groep 2) (overkoepelend) gaat over het dagelijks besturen van organisaties. In de realisatiefase dient deze opgericht te worden. De stichting bestaat uit:
 - 3 bestuursleden;
 - 3 conciërges;
 - o Conciërges sturen de vrijwilligers aan.
 → Verkennen in welke mate private, commerciële bedrijven een toegevoegde waarde zijn (welke onderdelen aanbesteden)
3. Stichting (Groep 3) = onder toezicht van overheden!

blauw = exploitatiefase, groen = realisatiefase, geel = planvorming

Groep 1: Richard, Wiel en Fred	Groep 2: Oscar, Lotte, Lex en Wim	Groep 3: Marja, Eric, Piet, Margriet, Luco, David en David
		
1. RWS		
Cyberveiligheid	Onderhoud terreininrichting	Onderhoud gebouw casco
Toezicht	Onderhoud rolbrug	Expo 'Kraan van NL'
Onderhoud rolbrug	Onderhoud gebouw casco	Onderhoud terreininrichting
Verkennen in welke mate private, commerciële bedrijven een toegevoegde waarde zijn (welke onderdelen aanbesteden)	Cyberveiligheid	Continuïteit en professionalisering van burgerorganisaties/ oprichten stichting
	Natuurbeheer	Gastheerschap, rondleidingen
	Begeleider bezoekerscentrum	Cyberveiligheid
	Gastheerschap, rondleidingen	Afname/gebruik opgewekte energie
	Fysieke beveiliging van servicegebouw (1,80m) en het maken van overige hekken	Landschaps-/ natuurbeheer
	Veilig maken van bruggen	Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
	Aanleg van rolbrug/bewaakte overgang over sluisdeuren	Vernatten van eiland
	Aanleg veerstoep	Fysieke beveiliging van servicegebouw (1,80m)
	Aanpassen gebouw op verplicht energielabel C (en daarna label A)	Aanpassen gebouw op verplicht energielabel C (en daarna label A)
	Aanleg buitenverlichting	Aanleg vegetatie
		Aanleg buitenverlichting
		Veilig maken van bruggen
		Aanleg routestructuren
		Aanleg van rolbrug/bewaakte overgang over sluisdeuren
		Aanleg faciliteiten parkeerplaats
		Privaatrechtelijk preciseren (overeenkomsten RVS-BWS)
		Maken van financieringsmodel
2. Gemeente Overbetuwe		
Huur van gebouw	Aanleg informatievoorzieningen	Onderhoud terreininrichting
	Aanleg routestructuren op de oevers (struipaden)	Continuïteit en professionalisering van burgerorganisaties/oprichten stichting
		Veerpunt Driel
		Toezicht
		Marketing
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
		Aanleg veerstoep
		Onderhoud veerstoep
		Maken van financieringsmodel
3. Gemeente Renkum		
	Aanleg informatievoorzieningen	Onderhoud terreininrichting
	Aanleg faciliteiten parkeerplaats, in combinatie met toeristisch opstappunt	Continuïteit en professionalisering van burgerorganisaties/o prichten stichting
	Aanleg routestructuren op de oevers (struipaden)	Veerpunt Driel
		Toezicht
		Marketing
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
		Aanleg veerstoep
		Aanleg faciliteiten parkeerplaats
		Onderhoud veerstoep
		Maken van financieringsmodel
4. Bewoners		
Natuurbeheer	Afname/gebruik opgewekte energie	Afname/gebruik opgewekte energie
		Coördinatie vrijwilligers/personeel
5. Vereniging Driel		
Zie 11. stichting		Gastheerschap, rondleidingen
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie

6. Vereniging Hevedorp		
Zie 11. stichting		Gastheerschap, rondleidingen
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
7. IVN		
	Natuurbeheer	Natuureducatie
	Natuureducatie	Gastheerschap, rondleidingen
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
		Ecologisch veldonderzoek
8. Scarabee		
	Organiseren van kunsttentoonstellingen (met vrijwilligers uit stichting)	Aanleg kunstobjecten
		Gastheerschap, rondleidingen
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
9. Energie coöperatie		
Vrijwilligers/personeel	Levering van energie	Onderhoud zonnepanelen
Onderhoud terrein	Afname/gebruik opgewekte energie	Levering van energie
Levering van energie	Onderhoud zonnepanelen	Onderhoud waterkrachtturbine
Onderhoud zonnepanelen	Onderhoud waterkrachtturbine	Gastheerschap, rondleidingen
Onderhoud waterkrachtturbine	Aanleg waterkrachtturbine	Cyberveiligheid
Afname/gebruik opgewekte energie		Coördinatie vrijwilligers/personeel
		Aanleg waterkrachtturbine
		Aanleg TED
		Zakelijk recht om stuwpijlers te gebruiken voor waterkrachtturbine
		Zakelijk recht om eiland te gebruiken voor zonnepanelen
		Aanvragen elektrische aansluitingen (VKS, PV, TED)
		Creëren draagvlak vanuit omgeving
10. Provincie		
		Subsidies
11. Stichting¹		
Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie	11. Stichting ²	11. Stichting ³
Vrijwilligers/personeel	Dagelijks besturen van organisaties	Verkennen in welke mate private, commerciële bedrijven een toegevoegde waarde zijn (welke onderdelen aanbesteden)
Financieel management	Continuïteit en professionalisering van burgerorganisaties/oprichting stichting	Financieel management
Onderhoud/terreininrichting	Vrijwilligers/personeel	Jaaragenda activiteiten
Continuïteit en professionalisering van burgerorganisatie/oprichting stichting	Begeleider bezoekerscentrum	Fondsen werven (exploitatie)
Horeca-uitbater	Gastheerschap, rondleidingen	Dagelijks besturen van organisaties
Begeleider bezoekerscentrum	(werkgroep) Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie	Begeleider bezoekerscentrum
Schoonmaak binnen en buiten	Aanleg informatievoorzieningen	Toezicht
	Inrichting gebouw	Coördinatie vrijwilligers/personeel
		*Onderhuur van gebouw (hangt samen met 11)
		Publiek-werving/ voorlichting/ PR/ marketing/ verkoop/ communicatie
Gastheerschap, rondleidingen		Aanleg informatievoorzieningen
Dagelijks besturen van organisaties		Aanvragen subsidies
Verzekeringen		Aanvragen vergunning /natuurwetgeving
Onderhoud gebouwinrichting		Maken van kostenraming
		Aanvragen omgevingsvergunning (planologische aspecten)
		Aanvragen vergunning beleidslijn Grote Rivieren
		Maken exploitatieplan
12. RVS (rijksvastgoedbedrijf)		
Onderhoud gebouw casco	12. Facilitair bedrijf	12. Commerciële partij
	Verzekeringen	Verzekeringen
	Toezicht	Horeca-uitbater
	Financieel management (i.c.m. boekhouder)	Schoonmaak binnen en buiten
	Schoonmaak binnen en buiten	Onderhoud gebouwinrichting
	(klein) onderhoud gebouwinrichting	Afname/gebruik opgewekte energie
	Vrijwilligers/personeel	Coördinatie vrijwilligers/personeel
	Huur van gebouw (via Gemeente Renkum of Overbetuwe)	Landschaps-/natuurbeheer
	Horeca-uitbater (huurt via stichting)	Huur van gebouw* (hangt samen met 12)
	Inrichting gebouw	Marketing
		Inrichting gebouw
		'Artist in Residence' (BV)

Bijlage II

In het proces van de totstandkoming van het toekomstbeeld zijn de maatschappelijke initiatiefnemers gevraagd om ‘een bericht uit de toekomst’ op te stellen. Een aantal initiatiefnemers hebben hiervoor een facebook-bericht, krantenartikel of dagboekpagina geschreven. Deze verhalen zijn samengebracht tot een wervend perspectief aan de start van hoofdstuk 2. In deze bijlage staan de verhalen zoals door de initiatiefnemers opgestuurd.

17 november 2022

© Ronald Verkuijl



15 augustus 2024

Het is mijn verjaardag en ik heb de gezegende leeftijd van 70 bereikt. Zoals we regelmatig doen, gaan mijn vrouw en ik een lekker stukje wandelen vanuit huis. Welke richting gaan we op? Laten we richting Rijn lopen, dan hebben we de minste last van voorbijrazend verkeer. We lopen door het dorp richting de driesprong op de dijk. Hier kunnen we gelukkig veilig de dijk oversteken en de uiterwaarden inlopen richting Rijn. Vanaf de dijk heb je al een mooi uitzicht. Op de zomerdijk kunnen we links en rechtsaf het klompenpad volgen. We besluiten linksaf te gaan richting de stuw. Daar staan bankjes en kunnen we even genieten van het uitzicht en nog een keer de geschiedenis terughalen die links en rechts voor ons ligt. Links kasteel Doorwerth dat de oorlog gelukkig heeft doorstaan. Rechts het terrein dat nauw verbonden is met de oorlog, doordat hier de Poolse troepen onder leiding van Sosabovski met doodsverachting hebben geprobeerd de ingesloten Engelsen te evacueren vanaf de noordkant van de Rijn richting Driel.

Ook de stuw zelf is en blijft een imposant en interessant bouwwerk en sinds we weten dat er energie wordt opgewekt met behulp van het water van de rivier, voegt dit een extra dimensie toe aan onze wandeling waar dus verleden, heden en toekomst bij elkaar komen.

We lopen terug naar huis via het Sint Nicolaaspad en drinken gezellig nog een kopje koffie. Wat hebben we het goed.

Wiel Hermans

13 november 2022 © Wiel Hermans



Bericht uit de toekomst van een certificaathouder

“Als we helemaal boven zijn, kun je de rivier zien liggen”, zeg ik tegen mijn kleinkinderen. Ze zijn een stuk sneller dan ik in het bestijgen van de trappen in kasteel Doorwerth. Eenmaal boven kijken we uit over de Rijn met in de verte Driel, en zien daarvoor de contouren van het stuweiland. “Opa, wat zijn die rare bogen in het water?”, vraagt de jongste. “Ah, goed gezien. Dat zijn de stuwen”, hijg ik op adem komend, “daarmee regelen we hoeveel water er door de rivier stroomt.” “Waarom?”, vervolgt ze. “Anders loopt het allemaal weg de zee in”, antwoord ik, maar bedenk me dat dit antwoord waarschijnlijk niet toereikend is. Inderdaad. “Maar dat moet toch ook”, zegt de oudste, “anders stroomt alles onder.” Ik ontkom er niet aan om met hen naar het complex te lopen. Ondertussen duik ik de geschiedenis van Nederland in om ze te vertellen over de manieren waarop in Nederland het water in de rivieren al eeuwen wordt bedwongen, en er tegenwoordig zelfs elektriciteit mee wordt opgewekt.

Die avond, op de ledenvergadering van de Energie Coöperatie, vertel ik over de tocht met mijn kleinkinderen. De voorzitter onderbreekt mijn verhaal echter, want er staat een belangrijk punt op de agenda: het 10 jarige bestaan van de waterkrachtcentrale Driel. Er wordt een overzicht gegeven waaruit blijkt dat sinds de opening van de centrale maar liefst 3.000 MWh aan elektriciteit werd opgewekt. Dat was genoeg om 1.000 huishoudens van elektriciteit te voorzien. En, zo blijkt, was dit een belangrijke en stabiele factor om de elektriciteitsproductie van de coöperatie door middel van zon en wind aan te vullen. Door het verstandige ontwerp dat werd geïntegreerd in het reeds bestaande stuw- en sluiscomplex bleven ecologische effecten minimaal. De invloed op de visstand werd door een onafhankelijke instantie periodiek gemeten en nihil bevonden. Het succes van de centrale wordt door de leden beaamd.



Toch is er nog een kritische vraag van de leden. Hoewel de opbrengsten en effecten positief zijn, is het de vraag hoe de kosten ervan zich hebben verhouden met de andere alternatieve energiebronnen van de coöperatie. De penningmeester is er snel bij om het een en ander uit te leggen. Waterkracht vormt een aanvulling op zon- en windenergie en heeft een vergelijkbaar prijsniveau qua investeringen en beheer. Hij herhaalt dat door de voorspelbaarheid de coöperatie de pieken en dalen in de elektriciteitsproductie van zon en wind kan opvangen en zo de netstabiliteit kan bevorderen zonder elektriciteit tegen hoge spotprijzen te hoeven inkopen. Bovendien, zo vult de voorzitter aan, is gebleken dat veel van de leden de onzichtbaarheid van waterkracht positief ervaren, en zich afvragen of waterkracht niet op veel meer plekken kan worden uitgerold. Niet alleen in Gelderland, maar ook in de rest van Nederland en daarbuiten.

28 november 2022

© Wim Schoonderbeek

Stuweiland Driel na herinrichting toegankelijk voor publiek; Koning onder de indruk na bezoek

Sinds een grondige renovatie van het stuw- en sluiscomplex Driel worden stuw en sluis op het eiland in de Rijn op afstand bediend. Het sluisgebouw raakte daardoor onbemand en het toezicht op het eiland verdween. Op verzoek van Rijkswaterstaat maakten verschillende partijen uit de gemeenten Renkum en Overbetuwe een plan voor de herinrichting van het eiland en het gebruik van het sluisgebouw. Het plan, waaraan ruim een jaar werd gewerkt, werd uitgevoerd en het resultaat mag er zijn. Koning Willem Alexander sprak tijdens de officiële ingebruikname van het heringerichte eiland van een aanwinst, niet alleen voor de provincie Gelderland maar voor heel Nederland.

Openingshandeling

Met een druk op een knop bracht de koning de rolbrug aan de noordoever in beweging en verklaarde daarmee het heringerichte eiland officieel voor geopend.

De koning, met in zijn gevolg de Commissaris van de Koning in Gelderland John Berends, de minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers en burgemeesters van omliggende gemeenten, begaf zich vervolgens via de rolbrug naar een permanente expositie van Rijkswaterstaat in de atoombunker onder het stuwcomplex.

De koning bleek onder de indruk van de wijze waarop wordt uitgelegd waarom de stuwen in de Rijn zo'n belangrijke rol spelen in de waterhuishouding van Nederland. Maquettes en interactieve dia- en videopresentaties maken dat duidelijk. Ruim aandacht wordt ook besteed aan de rol van Rijkswaterstaat in de verdediging van Nederland tegen de stijgende zeespiegel en tegen overstromingen van rivieren.

Rolbruggen

Voorheen was het eiland alleen toegankelijk voor medewerkers van Rijkswaterstaat: via de sluisdeuren aan de noordzijde of via een tunnel aan de zuidzijde. Aan beide kanten maken rolbruggen het nu mogelijk dat bezoekers op een veilige manier het eiland kunnen bereiken.



Kunsttentoonstelling

Na het bezoek aan deze expositie begaven de genodigden zich naar een zaal in het voormalige sluisgebouw die onder meer zal worden gebruikt voor het organiseren van kunsttentoonstellingen. Daar bewonderden zij werken van lokale kunstenaars die daar op dit moment een tentoonstelling hebben ingericht.

Struinpad

Vervolgens maakte het gezelschap een wandeling over het struinpad, aangelegd over het oostelijk deel van het eiland. Op voorstel van een van de partijen die betrokken waren bij het plan voor de herinrichting van het eiland werd dit deel ingezaaid met inheemse planten die dezer dagen in volle bloei staan. "Prachtig", merkte de koning op. "Een oase voor insecten en vogels, lijkt mij."

Te midden van al die bloemenpracht: een fraai modern kunstwerk dat vermoedelijk veel passanten op beide oevers zal uitnodigen het van dichtbij te bekijken.

Zonnepanelen

Met het oog op de komende energietransitie werd op de zuidoever van het eiland een zonnepark met honderden zonnepanelen aangelegd. “Die voorzien voor een groot deel in de energiebehoefte van het eiland zelf en van de omliggende dorpen,” vertelt een van de vrijwilligers die rondleidingen op het eiland zal gaan verzorgen. “Gekozen is voor glaspanelen. Die die zijn wat duurder maar laten in tegenstelling tot standaardpanelen 6 tot 9 procent licht door: voldoende voor planten om te groeien. Ze staan ook op het zuiden gericht: dat is gunstiger voor de biodiversiteit dan een oost-westopstelling. Er is ook rekening gehouden met de hoogte van de panelen, hoe schuin ze staan en in hoeverre ze regenwater doorlaten. Dat maakt het verschil. Gewerkt is met klik-in systemen. Daarin zitten stroken die water doorlaten. En water plus licht is leven.”

Waterkrachtturbine

Niet alleen de zonnepanelen leveren energie. Uit een studie bleek, dat de bouw van een turbine, aangedreven door het krachtig stromende water van de Rijn, voldoende energie zou opleveren om rendabel te zijn. Nu de waterkrachtcentrale eenmaal is gerealiseerd, overtreft die zelfs de stoutste verwachtingen.



Lunch met uitzicht

In de zaal op de bovenste verdieping van het sluisgebouw genoot het gezelschap na de rondleiding van een lunch én van het fraaie uitzicht op de rivier, de imposante stuwwal van de Zuid-Veluwe en het uitgestrekte landschap van de Betuwe.

Dat alles maakt deze ruimte tot een toplocatie voor bijvoorbeeld vergaderingen.

Onder meer het Veiligheidsberaad, de Raad van Commandanten Brandweer en het bestuur van het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid zullen binnenkort van deze zaal gebruik maken om er te vergaderen.

Vanaf vandaag is het stuweiland ook publiek toegankelijk. Kijk voor meer informatie op

www.stuweilanddriel.nl



Vrijdag 7 juni 2024, 8:30 uur

Een dag op het herontwikkelde Stuwcomplex Driel

Bart en John zijn twee, van in totaal vier, professionele beheerders 'op de Stuw'. Het is 8.30 uur en de toegang naar het eiland wordt opengezet. Zo meteen komen de eerste vrijwilligers van IVN, de vrijwilligers van de 'natuurclub' die onderhoud doen aan 'het groen' op het eiland. Sinds het maaibeleid is veranderd, bloeien er ineens allemaal nieuwe bloemen. Bart vindt het prachtig en post ook wel eens een foto op social media, alhoewel hij als voormalige schipper, geen idee hoe al dat moois heet. Om 10.15 uur moet de kleine kantine klaar staan, dan drinken de vrijwilligers van 'natuurclub' IVN koffie, overigens samen met het dorpsplatform Driel. Deze vrijwilligers gaan het hebben over het verbeteren van het uitzichtpunt en de picknicktafel op de zuidoever. Sinds het Drielse Veer een tussenstop maakt op de kop van het stuweiland, komen ze vanuit Driel bijna allemaal op de fiets. Die tussenstop van de veerpont was sowieso een goed plan, steeds meer toeristen en recreanten weten de weg naar het eiland met de interactieve Experience 'hoe beheren we het water in Nederland' en de horeca te vinden.

Om 11 uur hebben John en Bart een afspraak met de coördinator van de 'kunstclub'. Deze organisatie heeft een hele bijzondere expositie opgezet, met het thema water. Buiten staan een aantal kunstwerken, net als binnen in de voormalige werkplaats. Ook is er nog een digitaal gedeelte. Over 2 dagen vindt de opening plaats, dus Bart en John nemen nog even de laatste dingen door. Staat alles op de goede plek, werkt de wifi i.v.m. het digitale gedeelte van de expositie en wat zijn de verwachte bezoekers aantallen? Bart heeft weinig met kunst, maar het thema water prikkelde toch zijn nieuwsgierig, zodat hij een rondleiding heeft gegeven aan zijn zoon en schoondochter. Hierover was hij zelf nog het meest verbaasd.

Om 12.30 uur komt er een groep van 32 personen van de Twente universiteit. Bart zal ze ontvangen maar eerst leegt hij nog even de prullenbak bij de entree en controleert de toiletten. Dat doet Bart niet alleen, iedere beheerder heeft een vast werkmaat. Deze 'buddy' heeft een afstand tot de arbeidsmarkt, en door een jaar mee te lopen worden vaardigheden en werkmentaliteit getraind. De groep van 32 internationale studenten hydrotechniek en watermanagement krijgen een rondleiding van 2 voormalige sluiswachters van Rijkswaterstaat, compleet in ouderwets uniform. De Kraan van Nederland, de handbediening van de stuwen maar ook het interactieve deel, dat sinds vorig jaar operationeel is, zal zeker voor een bijzondere ervaring zorgen. Deze interactieve expositie over waterbeheersing is trouwens een succes, honderden gezinnen maar ook (hoge) scholen vinden het onderwerp blijkbaar interessant. De rondleiding in de voormalig atoombunker doet John. Als voormalige militair kan hij interessant vertellen over de Koude Oorlog. Met de recent beëindigde Oekraïne oorlog in het achterhoofd heeft dit verhaal over 'de Rus', veel meer lading gekregen. Van 15.00 uur tot 17.00 uur komt Rijkswaterstaat Oost vergaderen, dat doen ze natuurlijk in de prachtige vergaderruimte op de bovenste verdieping. De horeca ondernemer zal voor koffie en thee zorgen en daarna moet de vergaderruimte worden omgebouwd en 'aangekleed'. John en Bart nemen nog even door wanneer de bezoekers komen, ze moet tenslotte veilig en vriendelijk ontvangen worden. Er is om 17.00 uur een uitgebreid diner gepland met de directieteams van Van Oord en Ballast Nedam, de baggeraars en natte aannemers. De grote infra bedrijven komen overigens niet alleen om te vergaderen. Regelmatig bezoeken ze het complex en de Experience om

aan internationale klanten te laten zien wat zij als Nederlands bedrijf allemaal kunnen. Misschien dat de RWS medewerkers om 17.00 uur deze 'kopstukken' nog even kort spreken? Het zou niet de eerste keer zijn dat de mannen en vrouwen van RWS spontaan en enthousiast vertellen over 'hun stuw-sluys complex'. Die tweede bijeenkomst met een uitgebreid diner is een stuk chiquer dan die van RWS, maar dat was in de oorspronkelijke plannen ook zo bedoeld. De commerciële huurders en bedrijven die hier vergaderen, zorgen er financieel voor dat de niet commerciële organisaties blijvend gebruik kunnen maken van het stuweiland en voormalige bedieningsgebouw, voor een zeer vriendelijk tarief.

Het opzetten van deze privaat-publieke samenwerking, ging niet vanzelf. Jaren is er over vergaderd en er waren echt wel twijfels bij Rijkswaterstaat of ze dit moesten doen. Uiteindelijk vond men toch dat ook Rijkswaterstaat een maatschappelijke opgave had. Van de oorspronkelijk initiatiefnemers is Cees Quakernaak inmiddels overleden. Zijn naam prijkt op de nieuwe, verbeterde parkeerplaats. Nadat Rijkswaterstaat met het Rijksvastgoedbedrijf eindelijk 'groen licht' hadden gegeven, moesten er fondsen komen. Dat was midden in een economische recessie niet gemakkelijk, maar als er 'een schaap over de dam is volgen er meer'. Met de enorme donatie van de Vriendenloterij kwam de realisatie ineens veel dichterbij en haakten ook bedrijven en waterschappen aan.

In goed overleg met de Gemeentes Overbetuwe en Renkum is de bestemming van het gebied, vlakbij het complex veranderd 'lichte recreatie'. Zo staat er in de zomer een foodtruck met een klein terrasje op de parkeerplaats en zijn er camperplaatsen met een kleine zomercamping gerealiseerd. Natuurlijk zijn deze activiteiten alleen in de maanden april tot en met oktober, immers het hoge water komt meestal in de winter, iedere twee of drie jaar.

Twee jaar na de oprichting is 'Stuw Driel' een groot succes. De vliegende start kwam zeker ook door de opening van Z.K.H. Willem Alexander zelf. Hij voorzag al jaren geleden het grote belang van watermanagement. Het stuwgebouw met alle activiteiten 'draait' energie neutraal door de zonnepanelen en de waterturbine. Zelfs de omliggende dorpen, de naast gelegen jachthaven en de zomercamping krijgen stroom van het eiland. Jaarlijks zijn er meer dan 12.000 bezoekers die bijna allemaal een hele verschillende redenen hebben om 'Stuw Driel' te bezoeken. De reacties zijn wel eenduidig, op Trip Advisor scoort dit 'uitje' 4,8 van de 5 sterren.

John sluit af om 23.00 uur, samen met zijn werkmaat, Bart is al naar huis. Ze werken natuurlijk allemaal in wisseldiensten en niemand van de beheerders kijkt op een uurtje. Ze vinden tenslotte dat ze de leukste baan van Nederland hebben. John loopt nog een rondje over een deel van het eiland, ruimt wat weggewaaide papiertjes op en kijkt in het stuwgebouw nog even op de meters van de energieopbrengst. Vandaag is er blijkbaar weer 2200 megawatt stroom opgewekt. Het idee dat we minder afhankelijk zijn van 'onbetrouwbare energie-landen', veroorzaakt een kleine glimlach op het gezicht van voormalig sergeant-majoor John. Het was een drukke, maar leuke dag. De samenwerking met de 2 andere professionele beheerders en de parttime boekhouder van het facilitaire bedrijf, loopt prima. Ook de samenwerking met de zeer uiteenlopende non-profitclubs, de 'experience' en de horecaondernemer is heel efficiënt, maar toch ontspannen. Dat komt volgens Willem-Jan, een andere beheerder, omdat iedereen zich eigenaar voelt en de verantwoordelijkheden goed zijn verdeeld.



zaterdag 15 november, 2025

DAGBOEK VAN BEZOEKER

In de krant lazen we over een nieuw project op een bijzondere locatie: 'De BLAUWE ADER' bij Doorwerth. Dat maakte ons nieuwsgierig. We zochten op internet en vonden dat je daar de stuwen kunt bekijken en over het vogeleiland wandelen en er was iets met zon- en water energie, natuureducatie en kunst. Maar wat je nu precies zou kunnen doen, werd ons niet echt duidelijk behalve dat er veel verschillende dingen waren. Wij gaan voor natuur, beeldende kunst en klimaat projecten en we zijn altijd geïnteresseerd in wat dat dan is. Maar is er een expositie? Of een vaste presentatie? En met welke kunstenaars? Ik kwam er niet achter en dat was jammer. Maar toen ik ergens de naam 'Levi van Veluw' las, werd ik nieuwsgierigen dacht: laten we het een kans geven en kijken wat het project te bieden heeft! Toen we van onze burens over hun fantastische wandelmiddag op het vogeleiland hoorden, waren we net van plan een familiedag te organiseren. En zo gebeurde het...

Het regende pijpenstelen op de afgesproken dag, dus trokken we alle zes onze kaplaarzen en regenjassen aan en gingen met de bus naar halte 'Onze Rijn' aan de Fonteinallée in Doorwerth. Daar ontmoetten we op de parkeerplaats onze familie uit Franeker die speciaal geïnteresseerd waren in de expositie en het etentje maar ook de omgeving wilden verkennen. Eerst dus even bijpraten bij een kopje koffie op een droge plek!

Op de draaibrug met een mooi gietijzeren hek zagen we prachtige wolkenluchten boven het water doordat de zon een voorzichtige poging deed en wandelend langs een uitgestrekte bloemenwei kwamen we aan in de hal van een wit gebouw. We werden verrast want we stonden opeens in een installatie van glazen onderdelen waarmee de kleuren van de regenboog een pad vormde. Door de ramen zagen we het weidse landschap dat hierdoor ingekleurd leek. Toen we de trap opliepen, klonk een soundscape met een stem die ons vertelde over het licht dat de omgeving voortdurend verandert. En bovengekomen, gingen we door een glazen deur die uitkwam in een grote ruimte, een soort capsule, en werden opnieuw geconfronteerd met het landschap dat we nu opnieuw, maar van bovenaf zagen.



In het midden een grote tafel – uitnodigend gedekt met randbeschilderde borden – en bij de ramen een groot aantal zitjes op een grijsblauwe vloer die door de kleur op leken te gaan in de lucht. Daar streken we neer en keken elkaar aan want: wat een ervaring! Van hieruit kan je het hele eiland en de overkant zien. Op de ramen witte stippen die aangeven wat er waar op het eiland te zien en te doen is met een toelichting eronder. In de ruimte zijn opvallende kunstwerken, geïnspireerd op de planten, bloemen en dieren van het eiland. Pas later zagen we dat er overal QR codes bij stonden met extra informatie die je overigens via internet ook thuis kunt bekijken. Hoewel de kinderen eigenlijk naar buiten wilden, keken ze hun ogen uit en ontdekten meteen de speciale educatieve spelletjes bij de toelichtingen. We werden allervriendelijkst maar zonder veel woorden ontvangen zodat we ons welkom voelden en rustig alles in ons konden opnemen. We wilden iets warmes en de kaart gaf aan dat we behalve koffie, allerlei drankjes en hapjes konden bestellen. Zo brachten we een uurtje door en voelden ons zowel fysiek als geestelijk in een andere wereld.

Als het bleef regenen, dan wilden we straks direct naar de stuw wandelen om daar rond te kijken, maar als het droog werd, dan zouden we het hele eiland willen verkennen. Onze vrienden gingen naar 'De Blauwe Ader', de expositie over het klimaat en water die al in het restaurant begint en doorloopt in het hele gebouw met een speciaal deel voor de kinderen. We spraken af om een uur of 6 terug te komen in het restaurant om daar samen te eten en bij te praten. Dat gebeurde en om 6 uur kwamen we terug in het restaurant.

We vertelden elkaar over wat we hadden gezien en beleefd. Iedereen was enthousiast: de stuw met toelichting over waterveiligheid, het eiland dat energie opwekt en verspreidt. Het meest verrassend was voor iedereen dat de combinatie van natuur en de techniek die de wereld - inclusief mensen, dieren en planten - enorme kansen voor de toekomst biedt. De expositie met 'de perfecte waterdruppel' en de 'aarde als spons' - tussen water in de lucht en grondwater - was verrassend en aansprekend en zet aan tot nadenken over de wonderen en risico's van natuurkrachten.

Maar we hadden echt honger gekregen. De menu kaart werd toegelicht door een deskundige en vriendelijke gastheer met een verhaal over de locale, biologische producten en de inspiratie van de chef-kok door dit bijzondere landschap. Op de kaart stond vandaag een driegangen menu met weilandbouillon, stuwwalschotel met als dessert een mintgroene mousse. Voor de kinderen was er als extra een 'kribbetjes patat' en een weilandijsje met bloemen. Iedereen had een geweldige dag gehad en nam informatie over de activiteiten die op dit prachtige eiland zijn georganiseerd mee om door te geven.

Bobby en Ridder Kraan

Vlak onder de dijk, recht tegenover de viziersluizen in de Rijn, springt Bobby van de zenuwen op en neer in de huiskamer: vandaag komt oma op bezoek en gaan ze met z'n allen het stuweiland bezoeken! Daar staat sinds 2-3 maanden een groot ding op, je kunt het vanaf de dijk deels zien, een eindje oostelijk, aan de overkant. Er zit een soort knop bovenop en dat lijkt op de helm van een ridder. Bobby's vader heeft verteld dat je helemaal naar boven kunt klimmen en dan door het vizier van "Ridder Kraan" prachtig zicht hebt op het eiland en de omgeving. Beneden op de grond kun je zelf sluizen open en dicht zetten en als je dat niet goed doet, loopt half Nederland onder water. Niet echt natuurlijk, maar ook dat lijkt Bobby erg spannend!



Even later gaat gelukkig de bel en daar staat oma voor de deur, met een paar stevige wandelschoenen in de hand. Kan Bobby ook dat stuk naar het pontje door de uiterwaarden helemaal lopen?, vraagt ze aan zijn moeder. Het is best een flink stuk wandelen, voordat we bij de punt aangeland zijn, zag ik in de folder. Maar dat is geen probleem, zeggen zijn ouders. Bobby is al een paar keer mee geweest met hen als ze de "wandeling met viziersluizen, waterkracht, vistrap en zonnepanelen" liepen vanaf de Korevaarplas en soms ook al helemaal tot het Drielse Veer.

Onderweg staan borden en op 1 daarvan staat Ridder Kraan voluit met mensen boven in zijn helm en zie je ook de interactieve maquette van het hoofdwatersysteem van Nederland, waar kinderen in spelen. En nu mag Bobby er eindelijk ook naartoe! Een maand geleden heeft koningin Maxima het stuweiland officieel voor het publiek geopend, dat was zelfs op het 8-uur journaal. Dit nieuwe en unieke publieksgerichte boegbeeld voor de integrale aanpak door de overheid, zoals beoogd in het Nationaal Water Programma, wilde Koning Willem Alexander eigenlijk graag zelf openen, want watermanagement is nog steeds zijn ding. Maar hij had helaas een andere verplichting, bleek op het laatst. Hij had niet goed in z'n agenda gekeken, wel weer een beetje dom, had Maxima nog met een onweerstaanbare glimlach gezegd toen ze het lint bij de rolbrug doorknipte. Oma had in het weekend erna gebeld en gezegd dat ze nooit had geweten dat die sluizen zo belangrijk zijn voor de waterstand in de rivieren, maar ook voor voldoende zoet water in Noord Holland, waar zij zelf woont. En ook wist ze eerder niet dat er een tunnel en een atoomschuilkelder uit de tijd van de Koude Oorlog aanwezig zijn. Die schuilkelder is nagenoeg in de originele staat teruggebracht en kun je nu bezoeken. De licht en donker attractie zou Bobby daar vast ook spannend vinden, dacht ze, al zal hij van die verhalen van vroeger nog niet veel begrijpen.



Het is prima weer en met z'n tweetjes lopen ze over de zomerdijk. Papa en mama komen straks met de fiets naar de pont. Al snel zien ze een monument voor iemand die verdrongen is, daar gaan ze nu maar niet stilstaan en een eindje verder is een uitzichtspunt met fietsenrekken en een bord met uitleg en plaatjes wat je zo vlak onder de viziersluizen allemaal ziet. Een halve kilometer verderop is er nog zo'n punt. Daar staan ook regelmatig vogelaars met kijkers naar de dijk aan de overkant met zonnepanelen te turen. Vader heeft wel eens gevraagd aan eentje, wat er nu zo spannend is aan die panelen, behalve dat ze vertikaal staan. Maar hoewel men bij Rijkswaterstaat dacht dat ze het westelijke gedeelte vooral aantrekkelijk voor vogels zouden maken, door het natter te maken, blijkt de biodiversiteit onder de panelen niet alleen met planten en insecten te zijn verrijkt, maar ook met zeldzame vogels, die er op afkomen, kreeg hij toen te horen. IVN houdt er regelmatig excusies, er is echt veel te zien, ook in het natte deel, als je geluk hebt, kreeg hij als tip.

Intussen wordt het Bobby bijna teveel als hij het pontje aan ziet komen. Hij komt, hij komt, schreeuwt hij naar oma en zijn ouders, die er al stonden te wachten. Maar vader zegt: Nog even wachten jongen, dit is de fietspont die direct naar Hevedorp vaart. Over 10 minuten komt de nieuwe elektrische pont voor het eiland. Dat is er eentje waar je aan de voorkant op kunt lopen, en daarmee ook beter geschikt voor rolstoelen en zo. Er is een speciale aanlegsteiger voor gemaakt, dwars op de bestaande waar de andere veerpont tegenaan aanlegt altijd. Dan is het zover en varen ze om de punt van het stuweiland heen. Bobby geniet van het tochtje en vindt het jammer dat het maar zo kort duurt. Maar eenmaal aangeland is er nog maar 1 doel voor hem en hij trekt oma mee aan haar hand richting Ridder Kraan. Kijken jullie rustig hier nog even hier rond en bij de vistrap, zegt ze tegen haar schoonzoon en dochter, ik ga vast dat ding in met hem. We zien elkaar over een uurtje wel op het terras. Met dit weer lust ik zelf ook best een ijsje straks!

Bobby schrikt wakker als zijn vader hem uit het fietsstoeltje tilt. Ze zijn weer thuis! Hij droomde net dat hij in een donkere kelder zat waar lichten flitsten, maar denkt nu opeens weer aan de klimtocht naar het hoofd van Ridder Kraan. Met een diepe gaap draait hij zich om en zegt: dat was gaaf, oma, wanneer komt u weer?

5 november 2022, © Fred Hage voor Samen Driel Duurzaam, Rijkswaterstaat en Land-id





Droombeeld - Groene zone stuwcomplex Driel

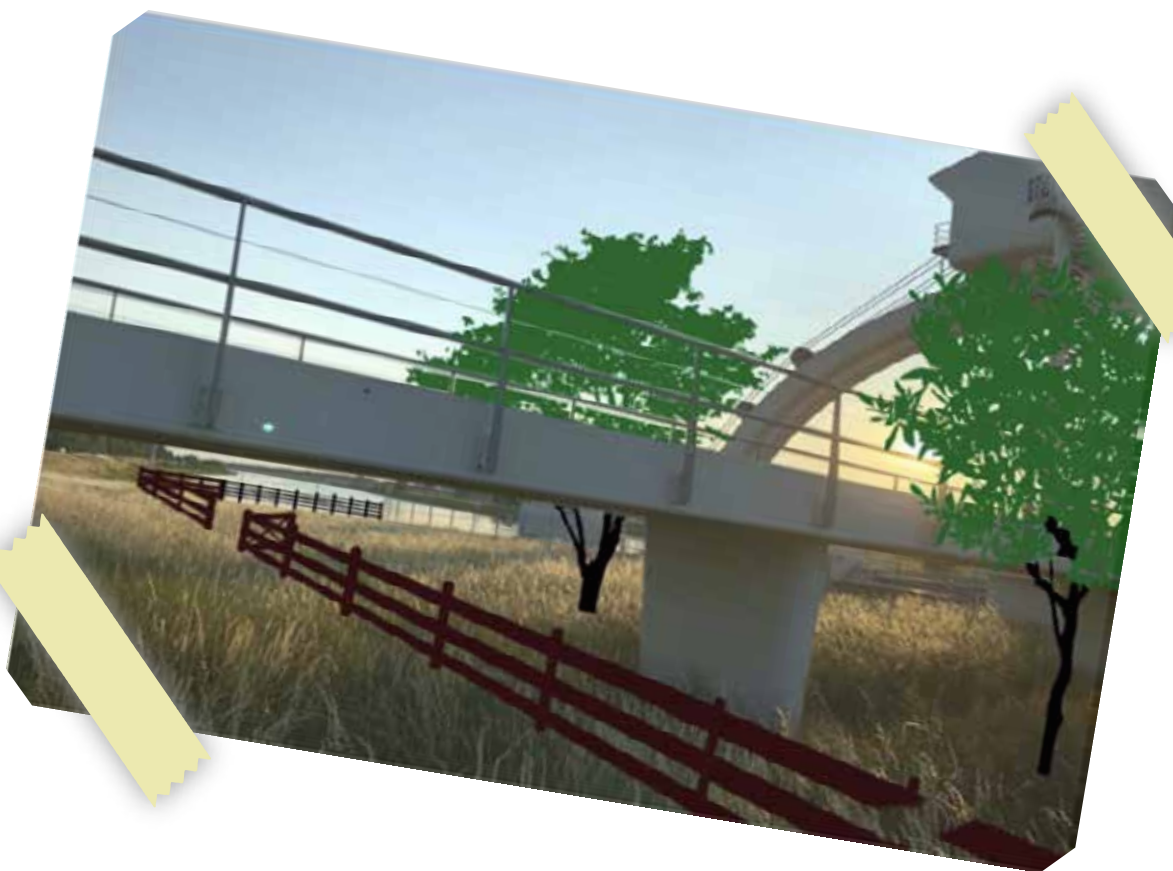
Vanuit Driel maken we een wandeling naar de dijk. Het uitzicht is weids als een cinemascop, een panorama van 180 graden in de volle breedte. De heuvels aan de overkant doen denken aan onze vakanties in het buitenland. Links van ons zien we een architectonisch bouwwerk dat onze aandacht trekt. De loopbrug over de uiterwaarden naar dit complex nodigt uit om kennis te maken. Terwijl wij de brug betreden laten we het uitzicht op ons inwerken. We zien contouren van Arnhem in het oosten, de Rijn laveert door de uiterwaarden naar het westen. Aan het eind van de brug zien we een wenteltrap naar beneden. Daarmee komen we op een door houten hekwerk afgebakend deel in de uiterwaarden. Het is ingericht met lage bomen en struiken en het gras wordt afgewisseld met wilde bloemen. Dit nodigt uit om langer te verblijven.

Zowel aan de oostzijde als westzijde staan bankjes waar we kunnen uitrusten. Vanaf hier laten we het panorama op ons inwerken. De zon staat laag en trekt lange schaduwen. De bossen aan de overkant tonen hun herfstkleuren. De contouren van kasteel Doorwerth zijn goed zichtbaar. Het verkeer over de A50 verplaatst zich geluidloos in het westen. Op een informatiebord lezen we over de functie van het stuwcomplex. We krijgen ook informatie over de historie en bezienswaardigheden van de omgeving waarover wij uitkijken. Een kunstzinnig ijzeren hekwerk dat ons beschermt tegen de hoge kade verwijst met haar ronde vormen naar de bogen van de stuw. Het plaatje is compleet. Hier kom je tot rust. Via het klompenpad vervolgen we onze wandeling terug naar Driel.

Richard van der Heiden
Stichting Driel Groen

13 november 2022

© Richard van der Heiden



Bijlage III Aandachtspunten voor initiatieven

Rand-voorwaarden →	Geen hinder voor scheepvaart	Waterstaatswerken; gegarandeerd onbelemmerd functioneren van en onderhoud aan stuw en sluis, geen gebruik bij hoogwater en geen opstuwing	Geen schadelijk effect op visstand (vismortaliteit < 0,1%)	Beheersbaar onderhoud en beheer
Initiatieven ↓				
Zonnepanelen op dak van gebouw				restafval als het initiatief stopt
Zonnepanelen op eiland	mogelijk effect op rader/verblinding scheepvaart	stevigheid constructie bij hoogwater		- zonnepanelen vragen een ander beheer - restafval als het initiatief stopt
Waterkracht	extra objecten waar scheepvaart rekening mee moeten houden (voornamelijk middelste pijler)	enkele dagen per jaar is de turbine buiten gebruik door onderhoud	vismortaliteit	restafval als het initiatief stopt
TEO	(eventueel) extra objecten in het stuwkanaal of vaarweg waar scheepvaart rekening mee moet houden (eventueel) dwarsstromen	(eventueel) dwarsstromen		
Toegang eiland via sluisdeur	- scheepvaart in verwarring gebracht door bezoekers - hinder voor installaties van de sluis en communicatie-middelen voor scheepvaart	verstoring/negatieve invloed in schutproces		
Stop van pont op eiland	bebording en verlichting op kop van eiland, gevoelig voor vandalisme			

Rand-voorwaarden				
	Gegarandeerd veilige cybersecurity van en integratie in bediening stuw en sluis	Persoonlijke veiligheid bezoekers en toegang voor onderhoud en hulpdiensten	Passend in wetten, regels, beleid m.b.t. rivieren (planologie, vergunningen)	Financiële aansprakelijkheid en zekerheid (ook lange termijn) en sluitende business case/ voldoende financiering (ook in gebruiks- en beheerfase)
Initiatieven				
Zonnepanelen op dak van gebouw	aansluiting op binnensysteem van RWS-installatie		- opgewekte energie moet gebruikt worden voor riviergebonden activiteiten - zakelijk recht	aandachtspunt
Zonnepanelen op eiland	aansluiting op binnensysteem van RWS-installatie		- opgewekte energie moet gebruikt worden voor riviergebonden activiteiten - zakelijk recht	aandachtspunt
Waterkracht	aansluiting op binnensysteem van RWS-installatie		zakelijk recht	aandachtspunt
TEO				aandachtspunt
Toegang eiland via sluisdeur	aansluiting op binnensysteem van RWS-installatie	verleiding van hoge sluisdeuren wanneer passage gesloten is	integratie van nieuwe systemen (slagboom/ verkeerslichten) in geheel van bediening en besturing m.b.t. procedures van ontwerpen, valideren, testen	aandachtspunt
Stop van pont op eiland				aandachtspunt

Rand-voorwaarden →	Geen hinder voor scheepvaart	Waterstaatswerken; gegarandeerd onbelemmerd functioneren van en onderhoud aan stuw en sluis, geen gebruik bij hoogwater en geen opstuwing	Geen schadelijk effect op visstand (vismortaliteit < 0,1%)	Beheersbaar onderhoud en beheer
Initiatieven ↓				
Struinpaden op eiland		• damwand aan westzijde van eiland		• Schadebestrijding (konijnen/ganzen/etc.)
Toegang brug en trappen op eiland				
Objecten (kunst/educatie) op eiland		• stevigheid constructie bij hoogwater		
Verbindende struinpaden op oever				
Toegang brug op zuidoever en nieuwe trap naar struinp pad				
Inrichting groene zone nabij stuw				
Opwaardering parkeerplaats noordoever				
Openstellen gebouw voor diverse functies				• onderhoud gebouw kost geld • gebouw gedateerd

Rand-voorwaarden →	Gegarandeerd veilige cybersecurity van en integratie in bediening stuw en sluis	Persoonlijke veiligheid bezoekers en toegang voor onderhoud en hulpdiensten	Passend in wetten, regels, beleid m.b.t. rivieren (planologie, vergunningen)	Financiële aansprakelijkheid en zekerheid (ook lange termijn) en sluitende business case/ voldoende financiering (ook in gebruiks- en beheerfase)
Initiatieven ↓				
Struinpaden op eiland		- vandalisme - vispassage - sociale onveiligheid - dicht bij oevers - dwalen over eiland - calamiteiten-veiligheidsplan	- waterwet - natuurwet/vegetatielegger - RPR	aandachtspunt
Toegang brug en trappen op eiland		- hek onvoldoende hoog - d.m.v. openstellen trappen kan (te) dicht bij stuw gekomen worden		aandachtspunt
Objecten (kunst/educatie) op eiland		vandalisme	- nu uiterwaarden bestemming natuur, met doelstellingen rondom natuur - waterwet	aandachtspunt
Verbindende struinpaden op oever		dicht bij water/ontbreken hekwerk		aandachtspunt
Toegang brug op zuidoever en nieuwe trap naar struinpada		- dicht bij water/ontbreken hekwerk - d.m.v. opstellen brug kan dicht (te) bij stuw gekomen worden		aandachtspunt
Inrichting groene zone Stuw		dicht bij water/ontbreken hekwerk		aandachtspunt
Opwaardering parkeerplaats noordoever				aandachtspunt
Openstellen gebouw voor diverse functies		onveilige hoekjes rondom bedieningsgebouw	(eventueel) waterstaatsfunctie van gebouw – bestemmingsplan-wijziging - gunning door Rijksvastgoedbedrijf van gebruik/huur stuwcomplex moet openbaar	aandachtspunt



Strategisch ontwerpers
voor gebieden in beweging

Land-id
Kantoorgebouw De Enk
Tivolilaan 205
6824 BV Arnhem

www.land-id.nl